

Saskia Bultman
Marian van der Klein

Verlag van het kranten- en literatuuronderzoek: persoonlijke ervaringen met binnenlandse afstand en adoptie

Working paper

Verlag van het kranten- en literatuuronderzoek: persoonlijke ervaringen met binnenlandse afstand en adoptie

Working paper

Saskia Bultman
Marian van der Klein

Utrecht, 2022

Inhoud

Vooraf: vijf working papers naar aanleiding van archief-, media- en literatuuronderzoek	4
Leeswijzer	6
1 Persoonlijke ervaringen in de pers: 1956-heden	8
1.1. Een overzicht: aandacht van de pers vanaf de jaren tachtig	9
1.2. Opzet van dit verslag	11
2 Afstandsmoeders: thema's in de berichtgeving	12
2.1. Afstand als eigen keuze: de persoonlijke ervaring van een hele kleine minderheid	12
2.2. De grote gemene deler: ervaringen van schande en schaamte over ongehuwd moederschap	15
2.3. Een meerderheid ervaart druk bij afstand	17
2.4. Slechte herinneringen aan de bevalling: het kind snel weggehaald	21
2.5. De impact van afstand: zwijgen, mentale klachten en de zoektocht naar het kind	23
2.6. Misstanden en onrechtmatigheden in de informatievoorziening	27
3 'Afstandskinderen': thema's en golven in de berichtgeving	30
3.1. Spreken en zwijgen over afstand en geadopteerd zijn	31
3.2. Een jeugd in een adoptiegezin	36
3.3. Invloed op het latere leven: psychische klachten en de zoektocht naar roots	38
3.4. Het enige 'afstandskind' van kleur?	41
4 Ervaringsverhalen van afstandsvaders, adoptieouders (in spe) en een grootmoeder	43
4.1. Afstandsvaders in de jaren zeventig over het hoofd gezien	43
4.2. Ervaringen van pleeg- en adoptieouders	45
4.3. De grootmoeder met spijt over sturing naar afstand	46
5 Nonnen en professionals kijken terug op de jaren zestig	47
6 Tot slot	50
Literatuurlijst	53
Bijlage 1: Over methode bij het verzamelen van de krantenberichten	55

Vooraf: vijf working papers naar aanleiding van archief-, media- en literatuuronderzoek

Vanaf de zomer van 2019 heeft het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) verdiepend historisch onderzoek gedaan naar binnenlandse afstand en adoptie in Nederland, 1956-1984. Doel van het onderzoek was om een completer beeld te verkrijgen van de ervaringen van betrokkenen en van de praktijk van binnenlandse afstand en adoptie tussen 1956-1984.

De opzet van dit historische onderzoek bestond uit twee delen. Een deel was gericht op een bescheiden literatuur en mediaonderzoek en onderzoek in vijf archieven. Het tweede deel zou bestaan uit circa zeventig verdiepende interviews gericht op de ervaringen van destijds meerder- en minderjarige afstandsmoeders, afstandsvaders, ervaringen van afgestane kinderen en van adoptiekinderen (niet alle kinderen die werden afgestaan werden geadopteerd), van toenmalige adoptieouders en van professionals/hulpverleners die in het verleden bij afstand of adoptie betrokken waren.

Het ministerie van Justitie en Veiligheid zette gelijktijdig met de start van het onderzoek in 2019 het Aanmeldpunt afstand en adoptie op om ten behoeve van het onderzoek aanmeldingen te verzamelen voor de verdiepende interviews binnen het onderzoek. Bij dit Aanmeldpunt zijn zaken misgegaan (zie kader) en dat heeft er uiteindelijk toe geleid dat het WODC na overleg met het ministerie van Justitie en Veiligheid in november 2021 het onderzoek door het Verwey-Jonker Instituut heeft stopgezet.

Voor het besluit tot stopzetting had het Verwey-Jonker Instituut binnen het eerste deel van het onderzoek relevante archieven bestudeerd, een mediastudie gedaan (krantenonderzoek via *Delpher* en *Lexis Nexis*, 1956-2021) en de inzichten uit de eerdere verkenning van de Radboud Universiteit (Kok et al., 2017) geanalyseerd. Er is onderzoek verricht in de archieven van drie opvanghuizen voor ongehuwde moeders van verschillende levensbeschouwelijke achtergrond, te weten Ons Tehuis (protestants-christelijk), Tehuis Annette (neutraal) en Moederheil (Rooms-Katholiek); en onderzoek naar de wijze van toezicht op de tehuizen, en op regels bij afstand en adoptie.

Het Verwey-Jonker Instituut hecht er aan verslag te doen van wat wel en wat niet uit dit eerste deel van het onderzoek naar voren is gekomen; archief- en mediaonderzoek is namelijk tijdrovend en intensief werk. De verslaggeving doen we in de vorm van afzonderlijke 'working papers'. We willen de working papers publiceren om transparant te zijn over de werkzaamheden die we hebben verricht en om te laten zien welke informatie de archieven ieder afzonderlijk prijsgeven. Wij hopen dat deze vorm kan bijdragen tot het vergroten van de toegankelijkheid van de informatie over afstand en adoptie. We zijn ons er tegelijkertijd van bewust dat de working papers slechts een klein deel van de grotere geschiedenis van afstand en adoptie in Nederland bestrijken.

We publiceren de working papers nadrukkelijk niet om antwoord te geven op de hoofd- en deelvragen die eerder in de onderzoeksopdracht van het WODC gesteld zijn. Die vragen zijn nog onverminderd relevant, maar door het stoppen van de onderzoeksopdracht (zie kader) is het onmogelijk om het onderzoek af te ronden. We hebben onvoldoende onderzoek kunnen doen om de oorspronkelijke vragen per type bron (archief, literatuur, media, interview) te kunnen beantwoorden en te weinig onderzoek om aan triangulatie en synthese toe te komen. De working papers vormen daarmee uitdrukkelijk geen afgerond

onderzoeksrapport. Ze geven ook geen antwoord op de maatschappelijke vragen die zijn ontstaan over binnenlandse afstand en adoptie. En ze vertellen slechts een deel van het verhaal; de working papers vormen een puzzelstukje in een hele grote puzzel. Ze vertellen dat deel van het verhaal dat destijds bij aanneming van de onderzoeksopdracht in 2019 in eerste instantie om aandacht vroeg.

Kader: voorgeschiedenis

Vanaf de zomer van 2019 is het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het WODC gestart met de uitvoering van het 'Verdiepend historisch onderzoek naar binnenlandse afstand en adoptie, 1956-1984'. Het ministerie van Justitie en Veiligheid zette gelijktijdig met de start van het onderzoek in 2019 het Aanmeldpunt afstand en adoptie op om ten behoeve van het onderzoek aanmeldingen te verzamelen van afstandsmoeders, afstandsvaders, afstandskinderen, geadopteerden, adoptieouders en hulpverleners.

In december 2020 stelde de toenmalige minister van Justitie en Veiligheid een commissie van onafhankelijke deskundigen in die de gang van zaken bij het Aanmeldpunt onderzocht. In afwachting van het rapport van deze commissie zijn de verdiepende interviews in het onderzoek door het Verwey-Jonker Instituut stilgelegd.

De commissie concludeerde in haar rapport over het Aanmeldpunt (verschenen op 8 juli 2021) dat bij het Aanmeldpunt zaken zijn misgegaan in verband met de privacy van de aanmelders; en dat deze gang van zaken het vertrouwen van de betrokkenen in de overheid en in de onderzoekopdracht opnieuw heeft geschaad.

In reactie op het rapport over het Aanmeldpunt heeft demissionair minister Dekker het WODC gevraagd het onderzoek door het Verwey-Jonker Instituut in zijn geheel stop te zetten. Het WODC en het Verwey-Jonker Instituut zijn tot de conclusie gekomen dat de fouten die bij het Aanmeldpunt zijn gemaakt ook het vertrouwen in het verdiepende onderzoek hebben verminderd. In overleg met het Verwey-Jonker Instituut heeft het WODC in november 2021 besloten het onderzoek te stoppen.

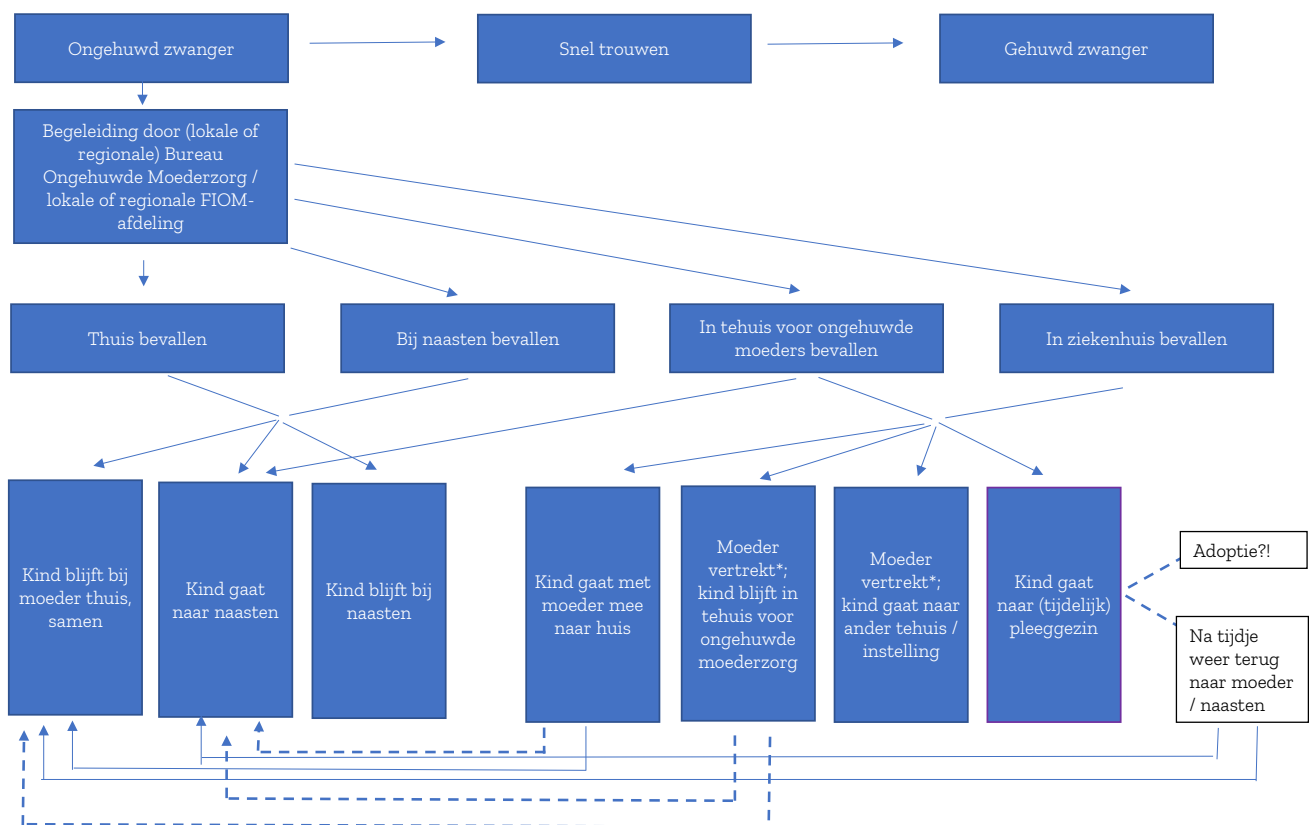
In zijn brief aan de Tweede Kamer (dd. 9 november 2021) over deze zaak heeft de minister onder andere aangekondigd een nieuwe onafhankelijke commissie opdracht te willen gaan geven om onderzoek te doen naar de geschiedenis van het hele systeem van binnenlandse afstand en adoptie. In 2022 is deze commissie samengesteld en aan het werk gegaan.

Leeswijzer

De working papers gaan steeds in op een afzonderlijk archief of aspect. In deze working papers komen verschillende begrippen voor die in verschillende perioden werden gebruikt in relatie tot afstand en adoptie. In de bijlage hebben we een begrippenlijst opgenomen die sommige begrippen verduidelijkt.

Uit het archiefonderzoek komt naar voren dat er verschillende scenario's bestonden voor afstand of behoud. Om de informatie uit het archiefonderzoek te kunnen plaatsen is onderstaand schema gemaakt over welke scenario's zich konden voordoen. Dit is uitdrukkelijk geen uitputtend schema. Het schema geeft ook geen antwoord op de vraag wat in de praktijk het meeste voorkwam. Evenmin gaat het in op de vraag hoe formeel in alle fasen het toezicht was georganiseerd of hoe dit in de praktijk werd uitgeoefend. Het is bedoeld als achtergrondinformatie om de specifieke informatie uit de archieven te kunnen plaatsen.

Moeder en kind in fase zwangerschap, afstand en behoud 1956-1984: 7 scenario's uit de praktijk ©Verwey-Jonker Instituut

*Moeder vertrekt naar huis, ander adres of andere instelling

Wie zocht een eventueel pleeggezin voor kind, 1956-1984? Verschillende mogelijkheden:

- Voogdijraden/regionale Raden voor de Kinderbescherming.
- Voogdijverenigingen.
- Regionale en lokale FIOM-afdelingen.
- Huisarts/Kerk.
- (Religieuze) Kinderbeschermingsverenigingen.
- Ouders/familie.
- Moeder zelf.

NB 1. We hebben in de archieven niet gezien dat een Bureau voor Ongehuwde Moederzorg een pleeggezin zocht. We hebben geen archieven van particulieren en ziekenhuizen onderzocht.

NB 2. Wie hield toezicht op de selectie van pleeggezinnen? Formeel de Regionale Raad voor de Kinderbescherming. In de praktijk blijkt dit niet altijd even duidelijk.

NB 3. Bij 'plaatsing' van een kind bij naasten (van de moeder) was er geen toezicht. Als het kind naar een naaste ging, woonde de moeder daar niet noodzakelijkerwijs ook in huis. Vaak groeide het kind dan op als deel van het gezin van de naaste en ging de moeder haar eigen weg.

NB 4. De stippenlijnen staan voor scenario's in twee stappen, die we ook in de praktijk hebben gezien.

1 Persoonlijke ervaringen in de pers: 1956-heden

Dit working paper gaat over de berichtgeving in literatuur en kranten naar aanleiding van persoonlijke ervaringen met binnenlandse afstand en adoptie (1956-1984). Vooraf maken wij graag nog enkele opmerkingen in het kader van media, ervaringen in de onderzoeksperiode. Ook de egodocumenten van de mensen zelf, en televisie- en radioprogramma's als *Andere Tijden* en *OVT* zijn belangrijk, als het om berichtgeving gaat. Evenals artikelen in tijdschriften. In de kranten komt een bepaalde verzameling van berichtgeving en ervaringen aan de orde. Het gaat om ervaringen die de landelijke pers nieuwswaardig acht, en die via stukken in de krant aandacht hebben gekregen en bewaard zijn.

In dit working paper laten we zien hoe dagbladen, vanaf de invoering van de Adoptiewet in 1956 tot 2021 hebben bericht over de geschiedenis van binnenlandse afstand en adoptie. Dat was vooral via het verhalen over de persoonlijke ervaringen van de mensen die in het verleden een afstand of adoptie hebben meegemaakt. Kranten en journalisten stelden de afgelopen decennia de persoonlijke ervaringen centraal. Het gaat in de pers om ervaringen van afstandsmoeders, afstandsvaders, 'afstandskinderen' en (aspirant)adoptieouders.¹ Zij hebben zelf, via egodocumenten, bundels (samengesteld door lotgenoten, journalisten en wetenschappers), of via krantenartikelen in de landelijke pers hun ervaringen naar buiten gebracht. De zogeheten 'afstandskinderen' zijn nu natuurlijk geen kind meer: wie tussen 1956 en 1984 geboren werd, is nu al gauw tussen de 38 en de 71 jaar. De 'afstandskinderen' worden vaak zo genoemd omdat hun biologische moeder destijds, al dan niet gedwongen afstand deed van haar gezag over het kind. Daarmee werd in principe een adoptie door andere ouders mogelijk, maar niet altijd praktisch. Veel 'afstandskinderen' kwamen- vooral in de jaren zestig - in instellingen en tehuizen terecht en hadden tot hun 18de jaar te maken met pleeg- en jeugdzorg.

Ook nonnen, een kinderverzorgster- en verdere familieleden van de afstandsmoeder - zoals een grootmoeder - vertelden hun verhaal in de pers. De nonnen en professionals die aan het woord kwamen in de krant, waren allen in de jaren zestig werkzaam in de tehuizen voor ongehuwde moeders. In dit working paper kijken we welke thema's binnen de geschiedenis van binnenlandse afstand en adoptie via de persoonlijke ervaringen (uit de periode tussen 1956-1984), aandacht hebben gekregen in de krantenartikelen. Via de krantenbanken *Delpher* (1945-1994) en *Lexis Nexis* (1995-december 2021) zijn we de artikelen op het spoor gekomen (voor methode zie verder Bijlage 1). In dit working paper citeren we

1 Wij kijken hierbij naar individuen die te maken hebben gehad met binnenlandse afstand en adoptie. In dit stuk wordt regelmatig de term 'afstandsmoeder' gebruikt. Dit is een term die in de media, en door veel betrokken vrouwen zelf ('Stichting Afstandsmoeders', 'Stichting De Nederlandse Afstandsmoeder') wordt gebruikt. Dit betekent niet dat dit een neutrale term is. Onderzoeker René Hoksbergen geeft bijvoorbeeld aan de term 'afstandsmoeder' niet te gebruiken, omdat de afstand in de beleving van de betrokken vrouwen vaak gedwongen was, en er om die reden geen sprake was van 'afstand doen': R. Hoksbergen (2012), *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: ASPEKT, p. 29. Wij gebruiken in dit stuk de term die in de krantenberichten wordt gebruikt, als aanduiding van een diverse groep vrouwen. Zoals uit de meeste verhalen naar voren komt (zie par. 1.2), was het 'afstand doen' geen vrijwillige keuze. De term "afstandskinderen" wordt gebruikt om (volwassen geworden) kinderen aan te duiden die zijn afgestaan en al dan niet werden geadopteerd. De meeste 'afstandskinderen' die hun verhaal doen in de krant, zijn geadopteerd, maar niet allemaal. Soms wordt deze term afgewisseld met 'geadopteerde(n)' of 'afstandskind(eren)', op basis van de individuele verhalen.

de betrokkenen die aan het woord komen met de voornaam; behalve wanneer de betrokkene zelf (een egodocument of bundel) heeft gepubliceerd onder voornaam en achternaam.²

Volgens de literatuur hebben afstand en adoptie voor de drie partijen die direct betrokken waren – biologische moeder (ook wel *eerstemoeder* of *geboortemoeder* genoemd), kind en eventuele adoptieouders – zeer uiteenlopende gevolgen gehad. Met name de moeders die afstand deden, hebben (in hun latere leven) veel last gehad van de gang van zaken. Meestal droegen zij de periode van bevalling en adoptie als geheim met zich mee: rouwreacties, depressies, schuld en schaamte waren het gevolg. Maar ook hun kinderen kampten regelmatig met negatieve psychologische gevolgen. (Condon, 1986; Brodzinsky, 1990; Kelly, 1999; Bos et al., 2011; De Leeuw & Sebille, 1991; Bos et al., 2011). Een blik op de persoonlijke ervaringen in Nederland is dus op zijn plaats.

1.1. Een overzicht: aandacht van de pers vanaf de jaren tachtig

De landelijk pers in Nederland heeft in z'n algemeenheid meer over afstandservaringen geschreven, dan over ervaringen met binnenlandse adoptie. Er was de afgelopen zeventig jaar meer aandacht voor de verhalen van afstandsmoeders dan voor die van 'afstandskinderen'; en er was veel meer aandacht voor de ervaringen van afstandsmoeders dan voor die van afstandsvaders.

In totaal hebben we 58 relevante krantenberichten met ervaringsverhalen gevonden en onderzocht. In de berichtgeving komen de ervaringen van circa 50 (unieke) afstandsmoeders aan bod, en van ongeveer 35 (unieke) 'afstandskinderen'. De afstandsmoeders in de krant waren op één na, allen ongehuwd bij afstand; iets meer dan de helft van hen was destijds minderjarig (onder de 21 jaar – tot 1990 lag de grens daar) en de andere helft meerderjarig toen het kind geboren werd. In de krantenberichten komen afstandsvaders en adoptieouders slechts sporadisch voor. Voor de gehele onderzoeksperiode hebben wij ervaringen van slechts twee afstandsvaders en twee/één adoptieouderparen kunnen vinden. Wat betreft de vaders: begin jaren negentig verscheen vanwege de publicatie van het egodocument *Ik besta niet* van Tom van Breukelen (1992) zijn verhaal in de pers, en begin jaren 2000 werd naar aanleiding van een publicatie van *Spoorloos* over herenigingen tussen kind en vader bericht over de ervaringen van een tweede afstandsvader gepubliceerd. Beide vaders waren minderjarig en ongehuwd bij de geboorte van het kind; hun kinderen werden beide in de jaren zeventig afgestaan.

In 1973 verscheen het eerste verhaal waarin een persoonlijke ervaring de boventoon voerde. Maar de aandacht van de pers voor ervaringen van binnenlandse afstand en adoptie kwam pas echt op gang in de jaren tachtig. In eerste instantie naar aanleiding van de oprichting van praatgroepen voor afstandsmoeders door de FIOM – die werden opgezet omdat steeds meer afstandsmoeders over hun verleden begonnen te praten (zie ook FIOM, 1984). Toen kwam er ook steeds meer aandacht voor de psychologische gevolgen die afstand en adoptie voor eerstemoeder en kind hadden gehad. In het buitenland – waar voor juridisch veel zwakkere vormen van adoptie is gekozen- zwakker wil in dit verband zeggen: met mogelijk behoud van biologische banden- verschenen artikelen van psychologen. In Nederland ook; het waren enerzijds René Hoksbergen en anderzijds Liesje de Leeuw (FIOM) en Will van Sebille (zelf afstandsmoeder) (1991) die het perspectief van respectievelijk kinderen en moeders aan de orde stelden. De ervaringen en behoeften van de afstandsmoeders en de afgestane kinderen kregen daarmee steeds meer gezicht.

2 Soms is die voornaam de werkelijke voornaam van degene die aan het woord is, soms is die voornaam reeds in het krantenartikel gepseudonimiseerd. Dan gebruiken we dat pseudoniem. Als er achternamen in de titel van het krantenartikel worden genoemd, dan hebben we de hele titel in de noot gehanteerd.

De kinderen wilden weten waar ze vandaan kwamen. De moeders wilden weten waar hun kinderen terecht gekomen waren en zij wilden hun ervaringen vertellen aan hun kroost. In 1989 speelde in Nederland het eerste proces van een aantal inmiddels volwassen kinderen dat inzicht wil in het dossier van/over hun eerstemoeder. Hun moeder was opgevangen geweest in Moederheil in Breda (nu Stichting Valkenhorst). Het proces haalde redelijk wat media-aandacht en in 1991 wijdde KRO-*Dingen die gebeuren* een uitzending aan de moeders en kinderen (Archief M/V Magazine (KRO) op het Atria in Amsterdam).

De eerste afstandsmoeders die hun verhaal deden in de krant komen met alleen een voornaam of anoniem in de krant. Vanaf begin jaren negentig wordt het steeds gebruikelijker dat afstandsmoeders die in de krant hun verhaal doen met voor- en achternaam worden genoemd, maar ook dan komen er nog steeds ervaringsverhalen in de pers waarbij de naam van de moeder is geanonimiseerd.³ Naar aanleiding van het verschijnen van de documentaire *In alle stilte* (Karin Junger, 1997), waarin Will van Sebille naar buiten kwam over de zoektocht naar haar kind, werd er in diverse kranten eind jaren negentig aandacht besteed aan het verhaal van Van Sebille. Daarnaast kwam Van Sebille, in 1994 mede-oprichter van de Stichting Afstandsmoeders (1994-2009) en in 2016 van Stichting De Nederlandse Afstandsmoeder (DNA), meerdere malen in de kranten aan het woord, waarbij haar verhaal aan bod kwam.

Halverwege de jaren 2000 kwam er aandacht voor het verhaal van Renée de Bode-Grollée, naar aanleiding van de publicatie van haar boek *Een gemiste kans* in 2007, onder meer in *BN/De Stem* en de *NRC*. Vanaf eind jaren negentig tot en met halverwege de jaren 2000 verschenen er met enige regelmaat (1-2 per jaar) ervaringsverhalen van afstandsmoeders in de pers.

Barbara Kluijtmans en Ronnie Zondag richtten in die periode een zelfhulpgroep voor afstandsmoeders op. FIOM organiseerde gespreksgroepen en thema-avonden voor afstandsmoeders, 'afstandskinderen' en adoptieouders in verschillende regionale afdelingen (Friesland, Dordrecht, Utrecht, Zwolle, Breda, Groningen). Daarnaast publiceerde FIOM ook een onderzoeksrapport over de zoektocht van Nederlandse geadopteerden.⁴ In 2007 verschenen er bovendien naar aanleiding van een passage in het regeerakkoord – waarin het kabinet aanstuurde op het verruimen van adoptiemogelijkheden – in diverse kranten meerdere kritische artikelen, met daarin ervaringsverhalen van afstandsmoeders.⁵

Vanaf circa 2018 is er een hernieuwde golf aan media-aandacht voor de ervaringen van afstandsmoeders en -kinderen naar aanleiding van het onderzoek naar binnenlandse afstand en adoptie dat door het WODC werd uitgezet (zie kader) en naar aanleiding van een rechtszaak die Trudy Scheele-Gertsen – een moeder die afstand deed in de tweede helft van de jaren zestig – tegen de Nederlandse Staat voerde. Scheele wilde samen met het Bureau Clara Wichmann de Nederlandse staat aansprakelijk te stellen voor het leed dat haar (en haar kind) was aangedaan. Daarnaast zijn de journalisten Petra Vissers (van *Trouw*) en Christel Don belangrijk geweest in de hernieuwde aandacht van de media voor de persoonlijke ervaringen van vrouwen (2021).

3 Bijvoorbeeld het verhaal van een afstandsmoeder, 'Marianne', die zwanger werd door een verkrachting (meerderjarig (26) bij afstand, 1970): Iris Pronk, "'Een kind blijft altijd bestaan'", *Trouw*, 05-03-2007. Of het verhaal van 'Esther': Wilma De Cort, 'Eigen bloed', *De Stentor/Veluws Dagblad*, 03-11-2012, die haar kind op haar veertiende afstand in 1970.

4 Het rapport *Drie partijen, drie perspectieven. Zoekacties van Nederlands geadopteerden* (2004) door Dymphie van Berkel en Myriam Kaptein. Naar aanleiding van dit rapport verscheen er een artikel in het *Brabants Dagblad* waarin het verhaal van afstandsmoeder Barbara, mede-oprichter van DNA, aan bod kwam: Stephan Jongerius, 'Het gezin: Pijn die een levenlang blijft', *Brabants Dagblad*, 24-12-2004.

5 In sommige krantenberichten worden de betrokkenen om privacyredenen aangeduid met een gefingeerde naam. In zo'n geval hebben wij in de noten de aanduiding van het krantenbericht overgenomen en tussen aanhalingstekens gezet, om aan te geven dat het om een gefingeerde naam gaat. In andere gevallen komen de vrouwen met hun echte voornaam, en soms ook achternaam, in de krant. In die gevallen duiden wij de vrouwen aan met hun voornaam, zoals die in de krant wordt vermeld.

1.2. Opzet van dit verslag

In dit verslag reserveren we hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 voor de berichtgeving over de ervaringen van afstandsmoeders de ervaringen van 'afstandskinderen'. Dit zijn de groepen die zoals reeds gezegd het meest uitgebreid aan het woord komen in de kranten. Voor deze groepen bespreken we de thema's in de berichtgeving. In hoofdstuk 4 gaan we in op de berichtgeving over de ervaringen van afstandsvaders, (aspirant)adoptieouders en anderen die in de pers verschenen. In hoofdstuk 5 komen de ervaringen van de nonnen aan de orde. In een slothoofdstuk (hoofdstuk 6) staan we stil bij organisaties die van belang zijn geweest bij het creëren van de besproken persaandacht en belichten we de verschillen tussen de ervaringen van de diverse groepen.

2 Afstandsmoeders: thema's in de berichtgeving

Het eerste bericht met ervaringen van een individuele afstandsmoeder verscheen in 1973 in het *Limburgsch Dagblad*. De aanleiding voor het verschijnen van het artikel was, volgens het stuk zelf, het afgenomen aantal moeders dat haar kind destijds afstond, als gevolg van de toegenomen acceptatie van ongehuwde moeders. Zoals het artikel het zelf omschreef:

'Een ongehuwde moeder wordt steeds minder met de vinger nagewezen, ze wordt langzamerhand in onze samenleving geaccepteerd'.⁶

Vrouwen die in die periode wél afstand deden van hun kind, stuitten volgens de journalist van het stuk op *'een muur van onbegrip'*.⁷ Hierover ging het verhaal van afstandsmoeder Joke, die haar kind niet lang voor het verschijnen van het artikel afstond. Joke had volgens het artikel te maken met een persoonlijke omgeving en hulpverleners die kritische vragen stelden bij haar besluit om afstand te doen. Toch hield Joke voet bij stuk. Afstand doen was in dit eerste artikel *de eigen keuze* van de vrouw. Daarmee vormt Joke in de kranten samen met een klein aantal andere eerstemoeders de uitzondering die de regel bevestigt. In een zeer kleine minderheid van de verhalen verschijnt afstand doen als een keuze waar de betrokken vrouw op het moment zelf achterstond.⁸ De artikelen waarin dat het geval is, hebben betrekking op de ervaringen van vrouwen die afstand deden tussen 1973-1980; ze verschenen in 1973 en in 1981. In de latere verhalen is het afstandsbesluit in bijna alle gevallen als iets waar de vrouw zelf geen keus in had, of als iets dat tegen haar wil werd doorgezet.

2.1. Afstand als eigen keuze: de persoonlijke ervaring van een hele kleine minderheid

Joke was meerderjarig en minstens 30 jaar oud tijdens de zwangerschap. Ze was erachter gekomen dat ze zwanger was toen ze voor iets anders naar de dokter ging, en ging nadenken over de beslissing om het kind te houden of af te staan. In de woorden van de journalist kwam ze

'tot de conclusie dat het voor het kind beter was om het af te staan, want een vader en moeder was beter dan een moeder alleen'.⁹

Deze redenering kwam ook in twee andere artikelen aan de orde; het ene over Marjan, eveneens meerderjarig bij afstand en T. De journalist presenteert Marjan als *'uitzondering'*, omdat ze *'bewust koos voor afstand ter adoptie'*.¹⁰ Marjan zegt: *'Ik wist dat ik er iemand erg blij mee kon maken'*.¹¹ Hoewel ze volgens

6 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

7 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

8 In de krantenberichten wordt dit gepresenteerd als een *'bewuste'* keuze: 'Eerste stap uit isolement voor "afstandsmoeders"', *NRC Handelsblad*, 30-10-1981. Dit zijn de verhalen van de vrouwen, zoals die destijds aan de journalist werden verteld.

9 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

10 'Eerste stap uit isolement voor "afstandsmoeders"', *NRC Handelsblad*, 30-10-1981.

11 'Eerste stap uit isolement voor "afstandsmoeders"', *NRC Handelsblad*, 30-10-1981.

het artikel nooit spijt heeft gehad van haar beslissing heeft het gebeurde 'wel diep ingegrepen in haar leven en loopt ze er nog dagelijks mee rond'.¹²

Afstandsmoeder T. deed rond 1980 afstand van haar kind. Hierover zegt zij:

'Mijn overweging om mijn zoon na de geboorte af te staan was dat ik het toen heel belangrijk vond dat een kind een vader én een moeder had. Met veel verdriet heb ik dat besluit doorgezet'.¹³

T. en Marjan deden naar eigen zeggen een weloverwogen eigen keuze, maar hadden daar wel verdriet van.

Jetty (meerderjarig en gescheiden bij afstand) kreeg begin jaren zeventig de kans om een eigen besluit te nemen dat uiteindelijk tot afstand leidde. Zij lag in een scheiding, zo vertelde ze in 2016 aan de krant, en kreeg begin jaren zeventig een relatie met een man van wie ze zwanger werd. Hij was zelf gescheiden en had vier zoons. Ze twijfelde over of ze het kind moest houden: *'Moest ik abortus laten plegen? Ik wist het niet en bleef twijfelen, tot het te laat was'.¹⁴* Zij vertelde haar zus dat ze het kind wilde afstaan:

'Ik wist zeker dat ik geen goede moeder voor hem kon zijn. Hij zou bij andere ouders veel betere kansen hebben. En die vrouw [die het kind zou krijgen], die zelf waarschijnlijk geen kinderen had kunnen krijgen, zou vreselijk gelukkig met hem zijn. Het leek me de meest logische oplossing'.¹⁵

Dit vertelde ze ook aan de huisarts en aan de maatschappelijk werkers van de FIOM:

'Tedereen was vol begrip. Niemand deed een poging om me van mijn besluit af te houden. Ik was al 32 en zal een overtuigende indruk hebben gemaakt'.¹⁶

De omgeving van Joke vond dat ze te 'verstandelijk' over haar beslissing praatte, en haar motieven werden kritisch bevraagd, onder andere door een maatschappelijk werker van de Hendrik Pierson Vereniging (HPV). Die vroeg haar *'steeds of de motieven om haar kind af te staan wel echt waren'.¹⁷* Toch bleef ze bij haar besluit. Tegen de maatschappelijk werker van de HPV zei ze:

'Ik kan daar toch niet constant zitten snotteren? Je moet op een gegeven ogenblik ook tot dingen komen?'¹⁸

Zoals het verhaal het weergeeft, kwam Joke in de bedenktijd van drie maanden - toen het kind in een tehuis werd geplaatst - in contact met iemand van de Raad voor de Kinderbescherming. Die vertelde dat zij – vanwege haar kijk op het geheel – een 'uitzondering' was.¹⁹ Op het moment dat het kind een pleeggezin kreeg wilde ook de voogdijvereniging opnieuw weten wat haar motieven om het kind af te staan waren. Hierover zei Joke:

12 'Eerste stap uit isolement voor "afstandsmoeders"', NRC Handelsblad, 30-10-1981.

13 'Eerste stap uit isolement voor "afstandsmoeders"', NRC Handelsblad, 30-10-1981.

14 Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', NRC.NEXT, 12-12-2016.

15 Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', NRC.NEXT, 12-12-2016.

16 Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', NRC.NEXT, 12-12-2016.

17 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', Limburgsch Dagblad, 06-10-1973.

18 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', Limburgsch Dagblad, 06-10-1973.

19 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', Limburgsch Dagblad, 06-10-1973.

'Ik vroeg: staat dat dan niet in het rapport? Jawel, maar of ik het zelf niet weer even wilde vertellen'.²⁰

Ze vertelde hun: *'ik wil gewoon het allerbeste voor dit kind. Niet voor mij, maar voor dit kind'.²¹* De voogdijvereniging zei hierop dat het kind het bij haar toch ook goed zou hebben, maar zij antwoordde dat ze zou moeten werken en niet al die tijd bij het kind zou kunnen zijn, en liet zo weten dat ze bij haar besluit bleef. Een paar dagen later kreeg ze te horen dat het pleeggezin het kind wilde opnemen. Over haar beslissing zegt ze:

'Ik had graag anders gewild, ik had graag een man gehad met een kind, maar dat ging onder de gegeven omstandigheden niet'.²²

In het artikel levert Joke flinke kritiek op de instanties ('Men') en op de Hendrik Pierson Vereniging. Zij spreekt over *'dat neerbuigende, dat matriarchale'* en zegt dat de benadering voelde als *'onmondigheidsverklaring'* (zie voor het neerbuigende in het maatschappelijk werk onder andere het werk van Berteke Waaldijk: 1999, 2008, 2011, 2012). Waaldijk spreekt van een bij tijd en wijle *'grenzeloze bemoeizucht'*; Joke formuleerde het in 1973 zo:

'En waarom moet een ongehuwde moeder zo ontzettend duidelijk motiveren als ze haar kind wil afstaan? Men gilt dan wel iedere keer, dat je in die tijd labiel bent en na de bevalling er spijt van krijgt. Maar als je dat besluit na veel wikken en wegen genomen hebt? Ik vind dat een vereniging als de Hendrik Pierson zich veel meer in de situatie van de cliënt moet gaan inleven, ze moeten niet zo eigengereid hun eigen ideeën naar voren brengen. [...] Het gaat er voor mij om, dat er meer vrouwen zijn die in dezelfde situatie verkeren als ik. En die misschien ook die onmondigheidsverklaring gekregen hebben, iets wat ik sterk gevoeld heb, dat neerbuigende, dat matriarchale. Maar ik ben er tegenin gegaan. Misschien komt dat door mijn opleiding, misschien doordat ik niet op m'n mond ben gevallen of doordat ik ouder ben dan de meeste ongehuwde moeders. Maar ik heb gewoon laten zien dat je echt niet alles hoeft te pikken. Dat je gerust voor je eigen mening op kunt komen en zelf kunt beslissen over het lot van je eigen kind. Als je maar doorzet, constant aan de telefoon hangt en je niet met een kluitje in het riet laat sturen'.²³

De toon en inhoud van dit ervaringsverhaal – het enige verhaal uit de jaren zeventig in de kranten – verschilde sterk van ervaringen die kranten vanaf begin jaren tachtig gingen belichten. Daarin ligt de nadruk op traumatische ervaringen, de schuldgevoelens, en persoonlijke problemen destijds en in het latere leven van de afstandsmoeders. Hieronder bespreken we een aantal terugkerende thema's in die ervaringen van de meerderheid van de afstandsmoeders in de kranten. In de meeste ervaringsverhalen wordt de afstand gepresenteerd als gedwongen. De vrouwen voelen zich onder druk gezet door de omstandigheden, de maatschappij, de tehuizen, hun ouders en de uitsluiting die ongehuwd zwangere vrouwen in de jaren vijftig en zestig, maar ook begin jaren zeventig nog ten deel viel (zie ook Hueting en Neij, 1990).

20 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

21 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

22 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

23 Geert Huizing, 'Wie wil andermans kind?', *Limburgsch Dagblad*, 06-10-1973.

2.2. De grote gemene deler: ervaringen van schande en schaamte over ongehuwd moederschap

In de krantenartikelen vanaf de jaren tachtig spelen schande en schaamte over een ongehuwde zwangerschap vaak een rol in de persoonlijke ervaring van de – bij afstand - vaak minderjarige vrouwen. Volgens een artikel uit 1983 was het zo dat afstandsmoeder Sylvia (minderjarig en ongehuwd bij de afstand) halverwege de jaren zestig 'schande over de familie bracht' toen zij als 16-jarig meisje zwanger werd.²⁴ In een artikel uit 1988 vertelde Sonja (minderjarig en ongehuwd bij de afstand) dat haar zwangerschap in 1972 een 'schande' was en dat haar ouders zich schaamden.²⁵ Over haar zwangerschap vertelt Will van Sebille (minderjarig bij afstand), die in 1967 afstand deed:

*'Uiteraard wilde ik niet zwanger zijn, maar ik wilde het kind wel houden. Dat kon niet, dat was schande, daarmee zou de eer van mijn vader worden aangetast. Zo was het toen, helemaal bij de middenstand, die had nog het meest te verliezen als het aankwam op status ophouden.'*²⁶

Helma (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, vertelt dat ze het gevoel had dat ze haar ouders had 'teleurgesteld' en droeg een ring om haar vinger als ze naar buiten ging om te voorkomen dat men dacht dat daar een 'onfatsoenlijk meisje' liep.²⁷ Sommige vrouwen vertelden dat zij van hun ouders binnen moesten blijven toen het nieuws over hun zwangerschap bekend werd. In een artikel uit 2003 wordt beschreven dat de toen 16-jarige Hanneke in 1971 in verwachting bleek te zijn, haar vader woedend was:

*'Want Hanneke bracht schande over de familie en hij wilde niet door het hele dorp worden nagewezen. Hanneke moest vanaf dat moment dan ook maar binnen blijven. Niet naar school en hooguit 's avonds laat een blokje om met de hond.'*²⁸

Ook afstandsmoeder Ditta, die in de jaren zestig op 16-jarige leeftijd afstand deed van haar kind, vertelde:

*'Mijn moeder beschouwde mijn zwangerschap als een schande voor de kerk en het gezin. Zes maanden heeft ze me als het ware opgesloten in huis.'*²⁹

Ouders konden emotioneel reageren. Renée de Bode³⁰ (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig zwanger werd, vertelt:

*'Mijn moeder is vervolgens [nadat ze haar over de zwangerschap vertelde] huilend in bed gaan liggen en dat heeft ze drie dagen volgehouden. Want het waren de jaren zestig en een dochter die ongehuwd zwanger raakte, dat was de ergste schande die je kon overkomen.'*³¹

24 'Taboe afstandsbaby's nog levensgroot', *Het vrije volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 06-09-1983.

25 'Sonja en Rita vertellen hun relaas. "Afstandsmoeders" verwerken moeizaam', *Limburgsch dagblad*, 18-01-1988.

26 'Adoptie', *De Telegraaf*, 10-03-2007.

27 Lotti Coers, 'Vooruit; Geen moeder staat zomaar een kind af', *De Volkskrant*, 06-05-1999.

28 Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

29 Roy Touker, 'Echt moedergeluk na 37 jaar', *De Stentor/Veluws Dagblad*, 30-01-2004.

30 Zij publiceerde haar boek *Een gemiste kans*, over haar ervaringen als afstandsmoeder, als Renée de Bode-Grollée; in de krantenberichten wordt zij als Renée de Bode aangeduid.

31 Renate van der Zee, "'Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

Het idee van een buitenechtelijke zwangerschap als een 'schande' had een negatieve impact op het leven van de betrokken vrouwen. Zo vertelden Ronnie en Barbara, die beiden rond 1973/1974 afstand deden van hun kind:

'Je krijgt het stempel dat je slecht bent. Dat doet je omgeving, maar ook de instanties. Het verscheurt feitelijk je leven'.³²

Afstandsmoeder Mirjam, die in 1984 afstand deed van haar kind, vertelt dat de gevoelens van schaamte rondom haar zwangerschap - toch al bijna halverwege de jaren tachtig- bij haar zelfs leidden tot het ontkennen van de zwangerschap:

'Ik ontkende mijn zwangerschap tot op het laatste moment. Angst, schaamte; ik wilde er niets van weten. Als ik geen hulp had gehad, weet ik zeker dat ik haar uit pure wanhoop ook had laten liggen waar ze geboren zou worden'.³³

Sanne (meerderjarig (33) en ongehuwd bij afstand; zwanger als gevolg van seksueel geweld), die in 1963 naar eigen zeggen 'geen andere uitweg zag' dan afstand doen³⁴, werd bij het naar buiten komen van de zwangerschap verstoten door haar ouders:

'Niet veel later lieten mijn ouders me via hem [de 'dader', een gehuwde man] weten dat ik niet meer thuis hoefde te komen' [...] Ik raakte in korte tijd alles kwijt, want toen de huisarts mijn werkgever over mijn situatie had ingelicht, kreeg ik te horen dat ik was ontslagen. Zo verloor ik niet alleen mijn inkomen, maar ook mijn huis'.³⁵

Ze raakte in contact met 'derde-ordelid en maatschappelijk werkster', die vond dat ze haar kind moest afstaan:

"Je kunt geen betere keuze maken dan afstand doen, want je kunt nergens heen", zei ze. Ik wilde het niet, maar ik zag ook geen andere uitweg'.³⁶

2.2.1. Weggestuurd voor de bevalling; uit het zicht

Meerdere vrouwen vertelden aan de pers dat ze tijdens de zwangerschap werden weggestuurd, om elders te bevallen. Het weggestuurd worden hield duidelijk verband met de schaamte en schande rondom de zwangerschap. Zo moest Helma (minderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed, voor de bevalling gaan logeren bij een oom en tante in Scheveningen.³⁷ Ook afstandsmoeder Marjet (minderjarig en ongehuwd bij de afstand), ging eind jaren zestig naar familie elders in het land. Zij vertelde:

32 Patrick Wiercx, 'Afstandsmoeders richten zelfhulpgroep op', *Eindhovens Dagblad*, 26-02-1998. Er wordt niet aangegeven van wie van de twee afstandsmoeders dit laatste citaat afkomstig is.

33 Lotti Coers, 'Vooruit; Geen moeder staat zomaar een kind af', *De Volkskrant*, 06-05-1999.

34 Christel Don, 'Eén keer heb ik mijn baby vast mogen houden', *AD/Rotterdams Dagblad*, 30-01-2021.

35 Christel Don, 'Eén keer heb ik mijn baby vast mogen houden', *AD/Rotterdams Dagblad*, 30-01-2021.

36 Christel Don, 'Eén keer heb ik mijn baby vast mogen houden', *AD/Rotterdams Dagblad*, 30-01-2021.

37 Lotti Coers, 'Vooruit; Geen moeder staat zomaar een kind af', *De Volkskrant*, 06-05-1999.

'Ik was zo bang gemaakt dat ik zeven maanden niet buiten geweest ben [...] Want stel dat iemand het te weten zou komen, dan zou er voor mij geen toekomst meer zijn, hadden mijn ouders mij verteld'.³⁸

De buitenwereld was verteld dat ze geelzucht had en tijdelijk in quarantaine zat.³⁹ Ook Marie-Jose (meerderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed nadat zij op vakantie zwanger was geworden van een 'leuke jongen', werd door haar ouders weggestuurd. Zij vertelde: *'Ik werd opgesloten in het huis van mijn zus in Utrecht. Mijn ouders wilden niks van het kind weten'.⁴⁰* Maria ('jong in verwachting'), die als gevolg van seksueel geweld zwanger werd, werd door haar ouders aan de kerkopvang overgedragen. Ze zegt hierover:

'Ik moest een tijd uit het zicht, daarom stuurden ze me naar Amsterdam. Vier maanden lang heb ik daar alleen en eenzaam gezeten, door iedereen in de steek gelaten'.⁴¹

Sonja (minderjarig en ongehuwd bij de afstand) werd begin jaren zeventig 'weggestopt' op een boerderij om te bevallen⁴², en Will van Sebille (minderjarig bij afstand) werd eind jaren zestig naar een tante in Zwitserland gestuurd om te bevallen, 'zogenaamd om eerst te herstellen van overspannenheid en om daarna nog drie maanden te werken'.⁴³ Zij vertelt:

'Er werd een foto van mij gemaakt op ski's. Die werd naar Nederland gestuurd, zodat iedereen kon zien dat ik een gezellige tijd had. Je hele leven wordt zo een leugen, terwijl je altijd geleerd had dat je niet mocht liegen'.⁴⁴

Ellen (minderjarig bij afstand) werd eind jaren zestig naar een tehuis voor ongehuwde moeders gestuurd 'om de laatste maanden van haar zwangerschap door te brengen'.⁴⁵

2.3. Een meerderheid ervaart druk bij afstand

In veel van de krantenartikelen vertellen de afstandsmoeders over druk van buitenaf bij het afstand doen. Het vaakst wordt er gewezen naar de ouders, maar ook naar professionals in het veld van afstand en adoptie: maatschappelijk werkers en medewerkers van bureaus voor ongehuwde moederzorg, de huisarts, en medewerkers van de kinderbescherming, religieuzen in dienst van de kerkopvang, en nonnen die in tehuizen moederzorg op zich namen. Zij hebben in de persoonlijke ervaring van de eerstemoeders teveel gestuurd in het besluitvormingsproces. Soms komen ook de omstandigheden als economische onzelfstandigheid of het gebrek aan passende woonruimte voor moeder en kind om de hoek kijken als drukzetters. In 2007 zegt Renée de Bode die dan 59 jaar is in *NRC Handelsblad*:

38 Robert van de Woestijne, 'Afstandsmoeder zijn: Het laat je nooit meer los', *Leeuwarder Courant*, 01-11-2000.

39 Robert van de Woestijne, 'Afstandsmoeder zijn: Het laat je nooit meer los', *Leeuwarder Courant*, 01-11-2000.

40 'Eindelijk praten over het geheim', *De Gelderlander*, 29-05-2006.

41 'Eindelijk praten over het geheim', *De Gelderlander*, 29-05-2006.

42 'Sonja en Rita vertellen hun relaas. "Afstandsmoeders" verwerken moeizaam', *Limburgsch dagblad*, 18-01-1988.

43 Dominique Elshout, 'Will moest haar zoon afstaan', *Brabants Dagblad*, 05-12-2019.

44 Dominique Elshout, 'Will moest haar zoon afstaan', *Brabants Dagblad*, 05-12-2019.

45 Paul Bolwerk, 'Een dierbare vreemde, mijn zoon', *De Gelderlander*, 09-03-2020.

'Ik heb naar woonruimte gezocht waar ik samen met mijn zoontje kon wonen. Maar dat was in de jaren zestig onmogelijk. Niemand wilde een ongehuwde moeder hebben. Ik vond wel woonruimte, maar daar mocht ik slechts alleen wonen. Niet met mijn kind'.⁴⁶

Het schrikbeeld van een bestaan als ongehuwde moeder hangt tot in de jaren zeventig in bijna alle gevallen boven de praktijk van afstand doen (zie bijvoorbeeld De Leeuw en Van Sebille, 1991; De Bode-Grollée, 2007; Klitsie en Hoogenboom, 2008 en Scheele-Gertsen 2021).

Sylvia (minderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed van haar kind, wees in de krant in 1983 naar het maatschappelijk werk als boosdoener:

'Die oude maatschappelijke werksters van vroeger gaven je het gevoel dat je slecht was. Je werd beschouwd als een soort babyfabriek, want er werd niet gepraat over wat jij wilde. Sterker nog: ze vertelden je niet eens dat je tot drie maanden na de bevalling alsnog kon besluiten het kind te houden'.⁴⁷

Bij Maria ('jong in verwachting', zwanger als gevolg van seksueel geweld) die door haar ouders was overgedragen aan de kerkopvang toen zij zwanger bleek te zijn (in welke periode wordt niet duidelijk uit het krantenbericht), zei een pater na de bevalling: *'Je moet afstand doen van je kind, want hij heeft geen vader'.⁴⁸* Afstandsmoeder Trudy Scheele-Gertsen voelde zich onder druk gezet door de Paula Stichting – het door nonnen geleide tehuis waar zij beviel (over de Paula Stichting zie Van Renssen, 2022) Volgens het artikel in Trouw van 2019 schreef de Paula Stichting in januari 1968 aan de Raad voor de Kinderbescherming dat Scheele-Gertsen het kind wilde houden, maar in maart 1968 werd doorgegeven dat de moeder uit de ouderlijke macht moest worden ontzet. *'Omdat "ze van mening is dat ze niet alleen voor het kind kan zorgen'.⁴⁹* Scheele-Gertsen zegt zelf 'meermalen' aangegeven te hebben dat ze haar zoon zelf wilde opvoeden.⁵⁰

In een krantenartikel uit 1984 benoemde Betty (minderjarig en ongehuwd bij de afstand; zwanger als gevolg van seksueel geweld), die in de jaren zestig afstand deed, de rol van de ouders:

'Het klinkt idioot, maar waar de baby's uitkwamen, wist ik tot op het moment van de bevalling niet. Ik was, wat in het rapport van het maatschappelijk werk stond, "infantiel". Ik nam geen eigen beslissingen, liet me sturen door mijn eigen ouders'.

Over die periode zegt ze:

'Ik leefde niet echt, ik was niet iemand. Ik voelde me niks en mocht eigenlijk ook niet bestaan. Dat vonden mijn ouders en dat vond ik zelf dus ook. Ik had immers een kind gekregen terwijl ik niet was getrouwd'.⁵¹

46 Renate van der Zee, "Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

47 'Taboe afstandsbaby's nog levensgroot', *Het vrije volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 06-09-1983.

48 'Eindelijk praten over het geheim', *De Gelderlander*, 29-05-2006.

49 Petra Vissers, "Trudy Scheele-Gertsen stond in de jaren zestig haar kind gedwongen af. "Wat er met mij en hem gebeurd is, is mensonterend. Daarom wil ik het aan de kaak stellen", *Trouw*, 10-09-2019.

50 Petra Vissers, "Trudy Scheele-Gertsen stond in de jaren zestig haar kind gedwongen af. "Wat er met mij en hem gebeurd is, is mensonterend. Daarom wil ik het aan de kaak stellen", *Trouw*, 10-09-2019.

51 Een redactrice, 'Afstaan van je kind werkt in je hele verdere leven door', *Leeuwarder courant. Hoofdblad van Friesland*, 23-06-1984.

Agnes Klitsie (minderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed, vertelde in 2020:

'Mijn moeder, al in de vijftig, wilde de baby wel opvoeden als nakomertje, maar mijn vader zag dat vanwege zakelijke omstandigheden niet zitten'.⁵²

Na de bevalling in het ziekenhuis werd de baby 'naar een tehuis gebracht' en werd negen maanden later geadopteerd, volgens een artikel in de *Telegraaf*.⁵³

Ook meerderjarige vrouwen (destijds 21 jaar of ouder) konden druk ervaren van hun ouders om het kind af te staan. Dit komt naar voren uit het verhaal van Trudy Scheele-Gertsen, die in 1968 op 22-jarige leeftijd beviel:

'Scheele is nog maar een paar maanden zwanger als haar moeder haar mee uit wandelen neemt. "Ze zei: 'Ik kan een baby erbij niet aan. Het is beter dat je het afstaat"''.⁵⁴

Regelmatig verwijzen de afstandsmoeders naar de rol van hun eigen ouders, al dan niet in combinatie met de instanties. Zo benadrukte afstandsmoeder Jenny (minderjarig bij afstand; zwanger als gevolg van incest), die begin jaren zestig afstand deed, de rol van de ouders, en indirect de rol van het personeel in het ziekenhuis waar zij beviel:

'Ik moest voor de geboorte afstand doen. In het ziekenhuis zei ik: dat wil ik niet. Nou, zeiden ze, uw moeder heeft het gezegd en zo gebeurt het'.⁵⁵

Will van Sebille (minderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed, vertelt dat haar ouders gesteund door 'de hulpverlening' het idee om het kind te houden uit haar hoofd praatten:

'Ze maakten mij wijs dat je vijf jaar getrouwd moest zijn voordat je kind bij je mocht wonen. Ze zeiden dat ik aan het welzijn van het kind moest denken en dus afstand moest doen. En ja, wat doe je dan? Ik was 17 en had gewoon niks te zeggen. Mijn ouders en de hulpverlening beslisten'.⁵⁶

Van Sebille laat meerdere malen in de krant weten dat zij niet correct is geïnformeerd. In de persoonlijke ervaringen van Renée de Bode (minderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed, komen diverse actoren naar voren die een rol speelden bij de afstand. Met name de huisarts kreeg in haar omgeving een autoriteit toegedicht, die ze achteraf betreurt. Volgens het krantenartikel besloot haar moeder in overleg met de huisarts dat ze het kind zou 'uitdragen' en afstaan.⁵⁷ Hierover zegt Renée:

52 'Geluk na babydrama; Ongehuwd zwangere Agnes werd na dertig jaar herenigd met kind dat zij in 1967 gedwongen moest afstaan', *De Telegraaf*, 03-10-2020.

53 'Geluk na babydrama; Ongehuwd zwangere Agnes werd na dertig jaar herenigd met kind dat zij in 1967 gedwongen moest afstaan', *De Telegraaf*, 03-10-2020.

54 Trudy Scheele, klaagt de staat aan om gedwongen afstand van baby', *NRC.NEXT*, 24-12-2019.

55 Jannetje Koelewijn, 'Maar Jenny, zei ik, waarom greep je moeder niet in?', *NRC.NEXT*, 19-06-2017

56 Corrie de Leeuw, 'Afstandsmoeders vechten voor doorbreken taboe', *Eindhovens Dagblad*, 15-03-1997.

57 Renate van der Zee, "'Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

'Als ik er op terugkijk, verbaas ik me erover dat ik nooit met mijn zusje en zwager heb gesproken over de vraag of afstand doen wel de juiste oplossing was. Maar de huisarts was nu eenmaal een autoriteit in die tijd. Hij wist het allemaal het beste'.⁵⁸

Ook Mirjam (minderjarig bij afstand), die in 1984 afstand deed van haar kind, gaat in een artikel uit 1999 in *De Volkskrant* in op de rol van de ouders in combinatie met de hulpverleners:

*"Thuis peperden mijn vader en moeder mij alleen maar in dat ik het kindje absoluut niet kon houden. Ik had geen man, geen geld en in hun ogen geen toekomst meer als alleenstaande moeder. Op advies van de huisarts zochten we contact met de FIOM en na een paar gesprekken met de maatschappelijk werkster besloot ik mijn baby ter adoptie af te staan". Ze slaakt een zucht. "Ik wist niet eens wat ik wilde. Ik was lamgeslagen. Compleet verward. Had een allesoverheersend gevoel dat ik inderdaad geen kind in mijn eentje kon opvoeden".*⁵⁹

Het niet zelf mogen kiezen is iets dat regelmatig door de vrouwen wordt genoemd. Hanneke, die in 1971 zwanger werd, 'zelf niets gevraagd. Niet door haar ouders en ook niet in het tehuis voor jonge zwangere vrouwen waar ze de laatste maanden voor de bevalling doorbracht. Er werd haar alleen gezegd dat ze afstand zou doen. Punt uit'.⁶⁰

Barbara stelde in het *Eindhovens Dagblad* in 1998 dat er door de omgeving op haar werd 'ingepraat' totdat ze instemde met afstand doen van het kind.⁶¹ Trees (minderjarig bij afstand), die in 1967 op haar 15^e naar een tehuis werd gestuurd om afstand te doen van haar kind, vertelde in de *Telegraaf* in 1982 dat 'iedereen wilde dat ik mijn baby af zou staan, omdat ik er zelf toch niet voor kon zorgen'.⁶² Zoals Jeannine (minderjarig bij afstand; tijds aanduiding onbekend) het in 2021 in *NRC* verwoordde: 'Er is alleen óver mij gesproken'.⁶³

In een van de recente krantenartikelen (2021) is er sprake van extreme dwang en zelfs geweld richting de zwangere vrouw. Merapi, die is geboren op Java, groeide op in een katholiek internaat in Nederland, en werd eind jaren zestig op jonge leeftijd zwanger. Het artikel schrijft over haar ervaringen:

'Nadat ze voor de tweede maand op rij niet had gevraagd om maandverband, werd ze apart genomen door een non. Merapi vertelt: "Ze begon te schelden, gooide me op de grond en begon te trappen. Ik kromp ineen en sloeg in een reflex mijn armen om mijn buik - voor haar een bevestiging van haar vermoeden; ik was zwanger. Vervolgens trapte ze nogmaals op mijn buik, alsof ze ter plekke een abortus wilde veroorzaken"'.⁶⁴

58 Renate van der Zee, "Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

59 Lotti Coers, 'Vooruit; Geen moeder staat zomaar een kind af', *De Volkskrant*, 06-05-1999.

60 Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

61 Patrick Wiercx, 'Afstandsmoeders richten zelfhulpgroep op', *Eindhovens Dagblad*, 26-02-1998. Er wordt niet aangegeven van wie van de twee afstandsmoeders dit laatste citaat afkomstig is.

62 Henny v.d. Molenaar, 'Trees wil contact met spoorloos dochtertje. "Ik heb mijn kind nooit afgestaan, maar ben het toch kwijt"', *De Telegraaf*, 10-09-1982.

63 Jeroen van der Kris, 'Hoe nonnen zwangere meisjes straffen', *NRC Handelsblad*, 05-02-2021.

64 Jeroen van der Kris, 'Hoe nonnen zwangere meisjes straffen', *NRC Handelsblad*, 05-02-2021.

2.4. Slechte herinneringen aan de bevalling: het kind snel weggehaald

In de krantenartikelen wordt vanaf de jaren negentig aandacht besteed aan traumatische bevallingspraktijken. Met name de ervaring van de afstandsmoeder die het kind direct na de bevalling niet mocht zien krijgt woorden. In een artikel in het *Eindhovens Dagblad* vertelt Ronnie (minderjarig en ongehuwd bij de afstand in de eerste helft jaren zeventig) dat zij bij de bevalling een laken over haar hoofd kreeg en het kind niet te zien kreeg.⁶⁵ Ook Hanneke, die in 1971 zwanger werd, mocht de baby na de geboorte niet zien. 'Dat was maar beter zo, zeiden ze. Het enige dat ze te horen kreeg was een kort huilkreetje en de mededeling dat het een meisje was'.⁶⁶ Lucille, die eind jaren zestig afstand deed van haar kind, zegt:

*'Hij werd 32 jaar geleden direct weggehaald. Tijdens de bevalling had ik een doek over mijn hoofd en mocht ik hem niet zien.'*⁶⁷

Jetty (meerderjarig en gescheiden bij afstand), die begin jaren zeventig in een ziekenhuis in Amsterdam beviel, vertelde in 2016 aan NRC-Next dat zij haar kind na de bevalling niet mocht zien, omdat er geen hechting plaats mocht vinden:

*'Maar waar ik geen rekening mee gehouden had: dat ik mijn kind na de bevalling niet eens zou mogen zien. Er mocht geen enkele band ontstaan. Ik moest maar doen alsof het dood was.'*⁶⁸

*Na de bevalling werd haar kind meteen bij haar 'weggehaald' [...] 'Ze bonden mijn borsten af [zodat de borstvoeding niet op gang zou komen] en reden me met bed en al naar de gang, want het zou te pijnlijk voor mij zijn om in een zaal vol moeders met hun pasgeboren baby's te liggen. Ik was zo vreselijk verdrietig, zo vreselijk alleen.'*⁶⁹

In *De Stentor/Veluws Dagblad* vertelde Ditta, die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed:

*'Ik ben in een ziekenhuis bevallen en mijn dochter werd na haar geboorte meteen bij me weggehaald. Een nonnetje zag dat ik het er vreselijk moeilijk mee had en heeft me mijn baby even laten zien. Op die herinnering heb ik 37 jaar geleefd.'*⁷⁰

Renée de Bode (minderjarig bij afstand) beviel in het ziekenhuis, eind jaren zestig:

*'Na een paar dagen riep de gynaecoloog me bij zich en zei dat mijn zoontje de volgende dag naar een kindertehuis zou gaan in afwachting van adoptie. Hij bood me zijn kamer aan, zodat ik een paar uur in alle rust met mijn zoontje kon doorbrengen. Ik ben die arts daar nu nog dankbaar voor. Want dat beeld van dat kind in mijn armen is me altijd bijgebleven. Ik kan zijn gezichtje zo uittekenen.'*⁷¹

65 Patrick Wiercx, 'Afstandsmoeders richten zelfhulpgroep op', *Eindhovens Dagblad*, 26-02-1998.

66 Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

67 Edwin Kreulen, 'Voor altijd verbonden door adoptie; "Allochtone meisjes hebben nu zelfde probleem"; Adoptiedriehoek', *Trouw*, 30-03-2001.

68 Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', *NRC.NEXT*, 12-12-2016.

69 Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', *NRC.NEXT*, 12-12-2016.

70 Roy Touker, 'Echt moedergeluk na 37 jaar', *De Stentor/Veluws Dagblad*, 30-01-2004.

71 Renate van der Zee, "'Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen'; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

Barbara (minderjarig en ongehuwd bij de afstand), die eind jaren zestig naar Huize de Bocht ging, een tehuis voor ongehuwde moeders, heeft ondanks een laken over haar hoofd bij de bevalling, ook haar kind even kunnen zien:

'De verloskundige reageerde echter wat laat, zodat Barbara het kindje nog net kon zien. "Dat hoofdje, die haartjes, dat beeld staat voor altijd op mijn netvlies gebrand"'.⁷²

Sommige vrouwen vertellen in de krant dat ze het kind toch een naam mochten geven. In het geval van Renée de Bode ging dit gepaard met verdriet:

'Ik mocht hem zien. Ik mocht hem een naam geven. Maar ik kon alleen maar huilen. Ik wist dat hij niet van mij was, dat ik hem moest afstaan'.⁷³

2.4.1. Negatieve ervaringen in tehuizen

De afstandsmoeders hebben hun negatieve ervaringen met tehuispersoneel en hulpverleners die bij de bevalling aanwezig waren meer dan eens aan de orde gesteld. Afstandsmoeder Marjet (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, vertelde in de krant dat er bij haar alleen een verpleegkundige en een arts aanwezig waren, die *'buitengewoon onvriendelijk'*⁷⁴ waren: *'Ze beschouwden je als een slecht meisje en je zou zeker ook geen goede moeder kunnen zijn'*.⁷⁵ Trudy Scheele-Gertsen, die eind jaren zestig beviel bij de Paula Stichting in Oosterbeek, was volgens een artikel in *De Gelderlander* uit 2019 vastbesloten om het kind te houden. Toch werd het *'onmiddellijk na de geboorte bij haar weggehaald'*. Scheele-Gertsen vertelde:

'Dat was standaard. En dan gingen ze ook nog heel hard praten om het geluid van het kind te overstemmen'.⁷⁶

Ook in de ervaring van 'afstandskind' Eugénie Smits van Waesberge kwam het leed van de abrupte scheiding bij de bevalling naar voren. Ze werd:

'... in 1965 bij haar geboorte in de Bredase Moederheilkliniek "tussen de benen van mijn moeder vandaan getrokken"'.⁷⁷

In 2020 verscheen er een zwartboek van Eugénie Smits van Waesberghe met ervaringen waar ook in de pers aandacht voor was.⁷⁸

72 Patrick Wiercx, 'Afstandsmoeders richten zelfhulpgroep op', *Eindhovens Dagblad*, 26-02-1998.

73 Renate van der Zee, "'Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

74 Uit het krantenbericht wordt het niet duidelijk waar de vrouw beviel; de krantenberichten geven vaak geen precieze informatie over de gebeurtenissen.

75 Robert van de Woestijne, 'Afstandsmoeder zijn: Het laat je nooit meer los', *Leeuwarder Courant*, 01-11-2000.

76 Eric Reijnen Rutten, 'Met een blinddoek om bevallen, "want dat is het beste voor later"', *De Gelderlander*, 11-09-2019.

77 Abel Bormans, 'Alsof het een pijntje in de speeltuin is', *de Volkskrant*, 01-10-2021.

78 Zie bijvoorbeeld: Edine Wijnands, 'Langzaam wordt trauma van moeders helder na gedwongen afstaan van baby's: "Waar is mijn kind?"', *Algemeen Dagblad*, 17-01-2020; Peter Ullenbroeck, 'Babs werkte in Moederheil, waar bevallen moeders hun kindje moesten afstaan: "Heb me nooit gerealiseerd wat daar gebeurde"', *BN De Stem.nl*, 26-02-2021.

Daarnaast vertellen de vrouwen dat de tehuizen voor ongehuwde moeders en kinderen weinig deden aan nazorg voor de moeders: ze stuurden geen bericht over hoe het met het kind ging en het gebeurde ook wel eens dat er gezegd is dat het kind in een pleeggezin opgenomen zou worden terwijl het nog lange tijd in het tehuis verbleef. Ook andere wanpraktijken in de tehuizen komen in de krantenartikelen aan bod.

Het *Reformatorisch Dagblad* schreef:

'Hoewel Scheele-Gertsen zelf meerdere keren had aangegeven haar zoon op te willen voeden, heeft het jongetje uiteindelijk bijna drie jaar in een tehuis moeten wonen voor hij geadopteerd werd. Vorig jaar las zij in zijn dossier dat hij in die periode zijn moeder miste en veel huilde'.⁷⁹

In een ander artikel vertelde Scheele-Gertsen dat haar zoon in het tehuis kalmeringsdruppels kreeg, voedingsstoornissen had en slecht groeide.⁸⁰ Scheele-Gertsen noemt dat wat met haar en haar zoon gebeurd is 'mensonterend'.⁸¹

2.5. De impact van afstand: zwijgen, mentale klachten en de zoektocht naar het kind

Veel vrouwen die in deze periode aan het woord kwamen vertelden er thuis niet over de afstand werd gepraat. Een afstandsmoeder die in een artikel uit 1983 – in *Het vrije volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, anoniem aan het woord kwam zei: *'Thuis kon ik nergens over praten. Na de bevalling werd de zaak doodgezwegen'.⁸²* Zij vertelde haar omgeving maar dat haar vriend en kind in een ongeluk waren gestorven. In de ervaring van Hanneke, die in 1971 zwanger werd, werd er volgens het artikel in *Tubantia/Twentsche Courant* uit 2003 *'eenmaal thuis met geen woord meer over "het ongelukje" gerept'.⁸³* Marjet (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, zegt: *'En het ergste was, niemand sprak ergens over'.⁸⁴* Barbara (minderjarig bij afstand) vertelde in het *Brabants Dagblad* in 2004 dat een maatschappelijk werkster van het tehuis voor ongehuwde moeders waar zij eind jaren zestig verbleef haar adviseerde om de afstand te verzwijgen:

'Op de laatste dag [in het tehuis voor ongehuwde moeders, Huize de Bocht] kwam de maatschappelijk werkster, met een jurk in een tas en het indringende advies: praat er met niemand over; doe net of het niet gebeurd is'. [...]'Ze dachten oprecht dat het zo het beste was. Maar ik heb meteen tegen mezelf gezegd: nooit, nooit zwijg ik hierover'.⁸⁵

Roos, die begin jaren zestig afstand deed, gaf in dezelfde periode (eerste helft van de jaren 2000) in een artikel in *NRC* aan dat het zwijgen over de zwangerschap leidde tot het ontkennen van de eigen zwangerschap:

79 Petra Vissers, 'Moeder roept Staat op matje na afstaan baby', *Reformatorisch Dagblad*, 10-09-2019.

80 Trudy Scheele, klaagt de staat aan om gedwongen afstand van baby', *NRC.NEXT*, 24-12-2019.

81 Petra Vissers, 'Moeder roept Staat op matje na afstaan baby', *Reformatorisch Dagblad*, 10-09-2019.

82 'Taboe afstandsbaby's nog levensgroot', *Het vrije volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 06-09-1983.

83 Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

84 Robert van de Woestijne, 'Afstandsmoeder zijn: Het laat je nooit meer los', *Leeuwarder Courant*, 01-11-2000.

85 Stephan Jongerius, 'Kerstbijlage: Het gezin: Pijn die een levenlang blijft', *Brabants Dagblad*, 24-12-2004.

*'Niemand sprak er over of vroeg: "hoe vind je dat nou zelf?" Ik had een "tijdelijk kwaaltje". Door die kilheid is een zelfbescherming in werking gezet: mijn eigen geest negeerde mijn zwangerschap ook'. [...] 'Mijn ouders hebben er nooit meer een woord aan besteed. Artsen en verpleegkundigen hechtten toen bovendien geen waarde aan medische nazorg voor "gevallen vrouwen"'.*⁸⁶

Leven met een geheim was volgens de vrouwen in de krantenartikelen, erg zwaar. Marjan (minderjarig bij afstand), die begin jaren zeventig afstand deed, vertelde in *De Dordtenaar* in 2000:

*'Alle banden waren direct verbroken. Ik mocht niet eens vragen wat er met hem gebeurde. Ik moest gewoon de draad van het leven maar weer oppakken. Maar ik leefde verder met een heel groot geheim waar ik met niemand over kon praten. Je wordt toch veroordeeld door de buitenwereld. Want wie geeft zijn kind nou weg!?'.*⁸⁷

Voor Marie-Jose (meerderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, werd het geheim volgens het artikel 'onverdraagbaar' en werd de gedwongen afstand 'een loodzwaar kruis'. Zij zegt:

*'Iedereen zag het, maar niemand wilde er met ons over praten. Je moest het verzwijgen, liegen en ontkennen'.*⁸⁸

Voor Renée de Bode (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, had twee jaar na de ontmoeting met haar zoon een 'diepe geestelijke inzinking' doordat zij er zo lang over gezwegen had. Zij vertelt:

*'Ik heb het erg moeilijk gehad. Alle ellende die 36 jaar lang was doodgezwegen, kwam boven. Ik was een emotioneel wrak'.*⁸⁹

Het *Eindhovens Dagblad* schreef in 1997 dat Van Sebille het gebeurde twaalf jaar lang verdrong om te kunnen 'overleven', en dat het toen naar buiten kwam 'zweren'.⁹⁰ Marianne (meerderjarig bij afstand), die zwanger werd als gevolg van seksueel geweld, en begin jaren zeventig afstand deed, 'verzwijgt die gebeurtenis [de geboorte van haar kind] tot op de dag van vandaag voor haar omgeving' en worstelt 'nog dagelijks' met een schuldgevoel.⁹¹

2.5.1. Laag zelfbeeld, lichamelijke en psychische klachten

Veel vrouwen geven aan dat zij geestelijke en lichamelijke klachten overhielden aan het gebeurde en het er niet over praten. Betty (ongehuwd en minderjarig bij afstand, zwanger als gevolg van seksueel geweld), die in de jaren zestig afstand deed, vertelde aan de *Leeuwarder Courant* dat ze last kreeg van lichamelijke klachten door wat er was gebeurd (rugklachten, kale plekken op haar hoofd, hyperventilatie): 'Want ik merk aan mezelf, dat je iets nog zo lang kunt wegstoppen maar het komt boven'.⁹² Ook voelde ze zich schuldig als ze iets deed wat ze leuk vond: 'Ik mocht geen plezier in iets hebben, want ik was slecht'.⁹³

⁸⁶ Aranka Klomp, 'Een afgesloten stuk heropend; Afstandsmoeders', *NRC Handelsblad*, 19-04-2003.

⁸⁷ Wilko Peenstra, 'Afstandsmoeders hebben levenslang groot geheim', *De Dordtenaar*, 23-12-2000.

⁸⁸ 'Eindelijk praten over het geheim', *De Gelderlander*, 29-05-2006.

⁸⁹ Yolanda Sjoukes, "'Ik ben zijn moeder, maar mag dat niet zijn'", *BN/De Stem*, 17-09-2005.

⁹⁰ Corrie de Leeuw, 'Afstandsmoeders vechten voor doorbreken taboe', *Eindhovens Dagblad*, 15-03-1997.

⁹¹ Iris Pronk, "'Een kind blijft altijd bestaan'", *Trouw*, 05-03-2007.

⁹² 'Afstaan van je kind werkt in je hele verdere leven door', *Leeuwarder courant. Hoofdblad van Friesland*, 23-06-1984.

⁹³ 'Afstaan van je kind werkt in je hele verdere leven door', *Leeuwarder courant. Hoofdblad van Friesland*, 23-06-1984.

Ellen (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, kampte met een posttraumatische stressstoornis, en is veel in therapie geweest 'om het leven van alledag weer aan te kunnen'.⁹⁴

Afstandsmoeders Marjet en Hanneke raakten allebei depressief.⁹⁵ Voor Hanneke werd bovendien het contact met de familie moeizaam, en verbrak zij het contact met haar moeder.⁹⁶ Ook Renée de Bode vertelde dat ze afgleed in een 'diepe depressie'.⁹⁷ Daarnaast repte ze over de minderwaardigheidsgevoelens die zij voelde: 'Ik heb jarenlang geleefd met de gedachte dat ik niets voorstelde, want ik was immers een wegwerpmoeder'.⁹⁸ Will van Sebille (minderjarig bij afstand) worstelde lange tijd met de doorwerking:

'Het is onvoorstelbaar hoe zo iets toch overal in doorwerkt. Ik wilde constant bewijzen dat ik niet slecht was. Was altijd bang dat ik mensen zou kwijtraken. Voelde me altijd laf en schuldig'.⁹⁹

Voor Trees (minderjarig bij afstand) betroffen de persoonlijke problemen die zij heeft ervaren als gevolg van de afstand een 'duister gat van zes jaar', waarin drank een rol speelde.¹⁰⁰ Een anonieme afstandsmoeder (leeftijd bij afstand onbekend) vertelde in 1983 dat de afstand een negatieve impact op meerdere aspecten van haar leven had: ze durfde niet meer te zwemmen vanwege zwangerschapstrepen, ging met niemand meer om en kreeg een drugsverslaving. Omdat haar man het afkeurde dat ze in het verleden, voordat zij elkaar kenden, afstand van haar kind had gedaan is haar huwelijk 'naar de knoppen gegaan'. Ook vertelde ze: 'Ik wilde niet meer leven, at niet meer'. Tot slot gaf aan dat ze last heeft gehad van minderwaardigheidsgevoelens: 'over het gevoel dat ik een nietswaardige snol ben, ben ik pas de laatste jaren heen gegroeid'.¹⁰¹

Ook Mirjam, die in 1984 afstand deed van haar kind, ging vijftien jaar daarna in op de lichamelijke en mentale klachten die zij ervaarde als gevolg van de afstand:

'Ik kreeg psychosomatische klachten als hoofdpijn, hyperventilatie en angstaanvallen. Ik werd verscheurd door schuldgevoel. Ik had gefaald als moeder en dat werkte in alles door. Ik hunkerde naar liefde, maar vond tegelijkertijd dat ik daar geen recht op had. Dus geen relatie hield stand. Als een man emotioneel te dichtbij kwam, haakte ik af. En ik vond mezelf niet waard om eventueel nog kinderen te krijgen: ik was een in-en-in-slechte moeder'.¹⁰²

Irene (minderjarig bij afstand), die in de tweede helft van de jaren zestig afstand deed, vertelde onlangs nog (2021) over de grote impact die het afstand doen op haar persoonlijke relaties heeft gehad:

94 Paul Bolwerk, 'Een dierbare vreemde, mijn zoon', *De Gelderlander*, 09-03-2020.

95 Robert van de Woestijne, 'Afstandsmoeder zijn: Het laat je nooit meer los', *Leeuwarder Courant*, 01-11-2000; Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

96 Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

97 Renate van der Zee, "'Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

98 Renate van der Zee, "'Zijn gezichtje kan ik zo uittekenen"; Het verhaal van Renée de Bode (59) over het kind dat ze moest afstaan', *NRC Handelsblad*, 17-03-2007.

99 Corrie de Leeuw, 'Afstandsmoeders vechten voor doorbreken taboe', *Eindhovens Dagblad*, 15-03-1997.

100 Henny v.d. Molenaar, 'Trees wil contact met spoorloos dochtertje. "Ik heb mijn kind nooit afgestaan, maar ben het toch kwijt"', *De Telegraaf*, 10-09-1982.

101 'Taboe afstandsbaby's nog levensgroot', *Het vrije volk. Democratisch-socialistisch dagblad*, 06-09-1983.

102 'Afstandsmoeder voelt zich verwant met moeder van Eindhovense vondeling. Wanhoopdaad snijdt dwars door mijn ziel', *De Telegraaf*, 22-05-1999.

'Ik verloor alles (na het gedwongen afstand doen, red.). Sindsdien durf ik geen vriendschappen meer aan te gaan. Ik doe veel vrijwilligerswerk en ontmoet daardoor lieve mensen, maar als ze te dichtbij komen, laat ik niks meer van me horen. Ik ben nog steeds bang dat mensen mij de deur wijzen als ze horen dat ik mijn zoon heb afgestaan. Ik weet dat ik niet slecht ben, maar zo voel ik me wel. Dat is me te vaak gezegd en iets in mij gelooft dat nog steeds'.¹⁰³

Bij Trees, die haar verhaal begin jaren tachtig tegen de *Telegraaf* deed, hielden de instanties het contact met haar dochter af. Door de problemen die dit opleverde werd ze doorverwezen naar een psychiater, maar dat hielp niet: *'dat stekende verlangen naar mijn kind bleef en werd steeds erger'.¹⁰⁴*

2.5.2. Een blijvende zoektocht naar het kind

Tot slot is het contact (willen) zoeken, of contact krijgen, met het kind een belangrijk thema in de doorwerking van afstand in het latere leven. Sommige vrouwen vertelden aan de krant dat zij via de FIO contact met hun kind hadden gezocht.¹⁰⁵ Voor sommige vrouwen had het contact een positieve uitwerking. Barbara (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed van haar kind, vertelde over de ontmoeting, jaren later, met haar zoon: *'Ik had het gevoel dat ik eindelijk heel mocht zijn'.¹⁰⁶*

Voor andere vrouwen verliep het proces van contact zoeken minder goed, en werd het niet in contact kunnen komen met het kind zoals iemand zelf zegt een obsessie, of een bron van aanhoudend verdriet. Marjan (minderjarig bij afstand), die begin jaren zeventig afstand deed, zocht via de FIO contact met haar zoon, maar werd afgewezen. Hierover zei zij in de krant in 2000:

'Toen was de band voor de tweede keer verbroken. Ik zal ermee moeten leven tot aan mijn dood, hoe moeilijk dat ook is'.¹⁰⁷

Ook Jetty (meerderjarig en gescheiden bij afstand), die begin jaren zeventig afstand deed, ervoer moeilijkheden bij het zoeken van contact. Jetty had veel *'verdriet'* om de afstand, en dit verdriet werd met de jaren niet minder. Zij vertelde aan de journalist:

'In de adoptieprocedure had ik gevraagd om eens per twee jaar een verslag te krijgen, hoe het met Steven ging, zodat ik zijn ontwikkeling op afstand kon volgen. Dat was niet gebruikelijk, maar het leek mij redelijk en de rechter had het me toegezegd'.¹⁰⁸

Toen de adoptieouders en haar zoon het contact afhielden, had dit een negatieve invloed op Jetty: *'Hoe meer ik ontkend werd, zegt ze, hoe meer ik geobsedeerd raakte'.¹⁰⁹* Dit werkt door tot op heden:

¹⁰³Yke Vriesinga, 'De pijn van het afstaan duurde niet maar eventjes', *NRC Handelsblad*.nl, 18-02-2021.

¹⁰⁴Henny v.d. Molenaar, 'Trees wil contact met spoorloos dochtertje. "Ik heb mijn kind nooit afgestaan, maar ben het toch kwijt"', *De Telegraaf*, 10-09-1982.

¹⁰⁵Bijvoorbeeld afstandsmoeder Marjan: Wilko Peenstra, 'Afstandsmoeders hebben levenslang groot geheim', *De Dordtenaar*, 23-12-2000, of Hanneke: Kitty van Gerven, [geen titel], *Dagblad Tubantia/Twentsche Courant*, 28-02-2003.

¹⁰⁶Stephan Jongerius, 'Kerstbijlage: Het gezin: Pijn die een levenlang blijft', *Brabants Dagblad*, 24-12-2004.

¹⁰⁷Wilko Peenstra, 'Afstandsmoeders hebben levenslang groot geheim', *De Dordtenaar*, 23-12-2000.

¹⁰⁸Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', *NRC.NEXT*, 12-12-2016.

¹⁰⁹Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', *NRC.NEXT*, 12-12-2016.

'Ik hoef geen relatie met hem op te bouwen, dat is een illusie. Ik zou willen dat hij me erkent. Dan heb ik rust'.¹¹⁰

Bij Trees hielden de instanties het contact met haar dochter af. Door de problemen die dit opleverde werd ze doorverwezen naar een psychiater, maar dat hielp niet: *'dat stekende verlangen naar mijn kind bleef en werd steeds erger'.¹¹¹*

Ricky (minderjarig bij afstand), die begin jaren zeventig afstand deed, en zwanger werd als gevolg van seksueel geweld, vertelt dat zij geen contact meer heeft met haar zoon, omdat de herinnering aan het seksueel geweld te pijnlijk is:

'Tegelijkertijd heeft er altijd iets tussen Alex [haar zoon] en mij in gestaan. Als ik hem zie, duurt het niet lang voor iets me terugleidt naar die gruwelijke nacht in 1969. [...] Ik zou willen dat we daar de juiste begeleiding voor zouden krijgen. Sinds 2011 is het helemaal stil tussen ons'.¹¹²

2.6. Misstanden en onrechtmatigheden in de informatievoorziening

In de pers komen vanaf de jaren tachtig ook misstanden en onrechtmatigheden in het afstandsproces aan de orde. Met name in de recente berichtgeving in de pers krijgen onrechtmatigheden meer aandacht. Vooral de ervaringen van de vrouwen met juridische misstanden spelen een rol: er is sprake van ontbrekende papieren en lacunes in de informatie die de eerste moeders destijds hebben gehad. Dan gaat het bijvoorbeeld om instanties die de vrouw niet vertellen over de drie maanden bedenktijd met betrekking tot het afstand doen, en het ontbreken van toestemming voor de adoptie door de moeder.

In het artikel over Trees in de *Telegraaf* vermeldde journalist Moolenaar al in 1982: *'Papieren waarin Trees officieel afstand doet van haar kind, bestaan niet'.¹¹³* Meerdere afstandsmoeders reageerden uit eigen ervaring met andere schrijvende verhalen. Zo vertelde een 30-jarige vrouw (minderjarig bij afstand) dat zij op 15-jarige leeftijd was bevallen in een kliniek, dat haar dochter de volgende dag plotseling weg was, en dat zij pas later hoorde dat het meisje geadopteerd was.¹¹⁴ Een ander had vijftien jaar geleden een zoontje gekregen van wie ze afstand had gedaan, en dat ze er een half jaar geleden achter was gekomen dat hij in tehuizen was opgevoed.¹¹⁵

2.6.1. Akte van berusting

In diverse persoonlijke ervaringen speelt de 'akte van berusting' een rol, in juridische zin en in de beleving van de afstandsmoeders een document dat hen voorgoed van hun kind scheidde.¹¹⁶ De akte van

¹¹⁰ Jannetje Koelewijn, 'Ik moest maar doen alsof mijn kind dood was', *NRC.NEXT*, 12-12-2016.

¹¹¹ Henny v.d. Molenaar, 'Trees wil contact met spoorloos dochtertje. "Ik heb mijn kind nooit afgestaan, maar ben het toch kwijt"', *De Telegraaf*, 10-09-1982.

¹¹² Yke Vriesinga, 'De pijn van het afstaan duurde niet maar eventjes', *NRC Handelsblad.nl*, 18-02-2021.

¹¹³ Henny v.d. Molenaar, 'Trees wil contact met spoorloos dochtertje. "Ik heb mijn kind nooit afgestaan, maar ben het toch kwijt"', *De Telegraaf*, 10-09-1982.

¹¹⁴ Henny v.d. Molenaar, "'Voor 't eerst in 15 jaar zal ik m'n dochter zien'", *De Telegraaf*, 17-09-1982.

¹¹⁵ Henny v.d. Molenaar, "'Voor 't eerst in 15 jaar zal ik m'n dochter zien'", *De Telegraaf*, 17-09-1982.

¹¹⁶ Voor de rol van de akte van berusting in het adoptieproces, zie M. van der Klein en S. Bultman (2022), *Verslag van archief- en literatuuronderzoek rond regels en toezichhouders bij binnenlandse afstand en adoptie, 1956-1984. Working paper*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. De akte van berusting had in het adoptieproces een heel specifieke rol en moest ondertekend worden na de adoptie; uit de verhalen van de afstandsmoeders lijkt naar voren dat dit document voor vrouwen gevoelsmatig voelde als het document waarmee daadwerkelijk afstand werd gedaan: voor hen was dit document eerder gekoppeld aan afstand dan aan adoptie.

berusting werd na het uitspreken van een eventuele adoptie getekend door de afstandsmoeder. Dat is in de ervaringen in de kranten niet altijd even duidelijk. In de persoonlijke ervaring - of in de krant-raken afstandsverklaring en akte van berusting door elkaar. Will van Sebille (minderjarig bij afstand), die eind jaren zestig afstand deed, vertelde volgens de journalist in 2019 aan het *Brabants Dagblad*:

'Je moest een Akte van Berusting tekenen. Daarmee gaf je aan dat je het ermee eens was dat ze je kind weghaalden. Wat me nooit is verteld, is dat je drie maanden bedenktijd had om daar op terug te komen en dat ik recht had op een bijstandsuitkering'.¹¹⁷

Van Sebille deed destijds via de Raad voor de Kinderbescherming Den Bosch een poging om haar zoontje, die in een pleeggezin was geplaatst, bij zich terug te krijgen. Uiteindelijk ging de Raad voor de Kinderbescherming Den Haag, van de regio waar het kind was geplaatst, in beroep, en gaf de Raad in Den Bosch zich, zo vertelt de krant, 'uiteindelijk gewonnen'. Vervolgens tekende zij, enkele jaren na de geboorte van haar zoon, de 'Akte van Berusting', maar niet uit eigen wil. In de woorden van de journalist:

'volkomen gedesillusioneerd en in de overtuiging dat ze bij doorprocederen haar zoontje alleen maar zou schaden (naarmate de tijd verstreek zou hij zich immers steeds meer aan zijn adoptiefouders gaan hechten) zette Will van Sebille haar handtekening onder de 'Akte van Berusting'.¹¹⁸

Ook Trudy Scheele-Gertsen (meerderjarig bij afstand) tekende, meer dan vijf jaar na de geboorte van haar zoon, de akte van berusting. Haar zoon was inmiddels in een pleeggezin geplaatst. Nu was 'haar zoon voor de wet niet meer haar zoon'. Scheele-Gertsen zegt over het moment van tekenen: 'Het was duidelijk geworden dat ik hem niet mee zou krijgen'.¹¹⁹

Beide vrouwen tekenden de akte van berusting omdat zij het idee hadden dat zij verder toch niets meer konden bereiken: in beide gevallen was het kind al in een pleeggezin. Het moment van tekenen voelde als een definitieve scheiding. Zoals Roos(minderjarig bij afstand), die begin jaren zestig afstand deed, het formuleerde:

'Vanaf dat moment [het ondertekenen van de akte van berusting] heb ik gedacht: nu heb ik geen rechten meer wat het kind betreft'.¹²⁰

2.6.2. Leugens over adoptie en afstandswens

Uit de krantenartikelen blijkt dat veel afstandsmoeders ook lang na dato moeite hebben met de leugens die zij op het spoor zijn gekomen: in hun dossiers of in relatie tot wat hen destijds verteld is. Er werd volgens de vrouwen in de krant informatie werd verstrekt die niet klopte. Een anonieme afstandsmoeder (leeftijd onbekend) die eind jaren zestig afstand deed vertelde in *De Gelderlander* dat zij kort na de bevalling had geïnformeerd hoe het met haar dochter ging:

'Mij werd verteld dat het heel goed ging met mijn dochter en dat zij was geplaatst bij een fijn gezin. Achteraf heb ik begrepen dat dit niet waar was. Ze hebben tegen me gelogen. Ze was in een tehuis waar ze werd verpleegd

¹¹⁷ Dominique Elshout, 'Will moest haar zoon afstaan', *Brabants Dagblad*, 05-12-2019.

¹¹⁸ Corrie de Leeuw, 'Afstandsmoeders vechten voor doorbreken taboe', *Eindhovens Dagblad*, 15-03-1997.

¹¹⁹ Trudy Scheele, klaagt de staat aan om gedwongen afstand van baby', *NRC.NEXT*, 24-12-2019.

¹²⁰ Reportage over adoptiekinderen', *De Gelderlander*, 28-02-1998.

van juli 1969 tot maart 1970. Ik wist niet beter dan dat het goed ging met mijn kindje, maar niemand vertelde me dat zij al die maanden in Moederheil was. Ik dacht dat ze allang was geadopteerd'.¹²¹

Ook in het verhaal van Trudy Scheele-Gertsen speelden onjuistheden een rol. In een artikel uit *De Gelderlander* uit 2019 wordt vermeld:

'Uit dossiers die ze nu heeft opgevraagd, blijkt dat de nonnen aan de kinderbescherming hebben geschreven dat ze uit de ouderlijke macht moest worden gezet omdat ze zelf afstand wilde doen van haar kind. Wat helemaal niet waar was'. [...] 'In de brief [van de Paula Stichting, het tehuis voor ongehuwde moeders waar zij verbleef] aan de rechter stonden talloze leugens, zo zou ik later ontdekken. Ik werd afgeschilderd als een moeder die geen belangstelling in haar kind had'.¹²²

Het ervaringsverhaal van Trudy Scheele-Gertsen, die een rechtszaak tegen de staat begon, wordt in de kranten aangevuld door informatie van een advocaat, over wettelijke onregelmatigheden die speelden.¹²³

Sanne (meerderjarig bij afstand; zwanger als gevolg van seksueel geweld) vertelt dat haar zoon nooit is geadopteerd, en dat diverse instanties (de FIOM, en de rechtbank in Den Haag) haar tegenwerkten bij pogingen om haar zoon terug te krijgen. Zij vertelt:

'Joost bleek nooit officieel te zijn geadopteerd, terwijl zijn pleegouders en pater Verhoeven dat wel altijd hebben beweerd. Het was een onderhands handeltje geweest, een vriendendienst wellicht, wie zal het zeggen. Zuster [...], [werkzaam in het 'kasteeltje' waar Sanne als zwangere vrouw terecht kwam] heeft mij ooit papieren laten tekenen waarin ik afstand van de voogdij deed, maar ik wist dat ik nooit ergens voor afstand ter adoptie had getekend. Om die reden hadden Paul, mijn inmiddels overleden man, en ik ooit geprobeerd Joost terug te krijgen. Ik heb zowel het F.I.O.M. als de rechtbank in Den Haag en nog vijf andere instanties geschreven, maar ik kreeg steeds dezelfde reactie: het is onmogelijk uw zoon terug te krijgen – zonder verdere toelichting. Het maakt me nóg boos als ik denk aan de leugens die ze me hebben verteld en aan de informatie die er voor me is achtergehouden'.¹²⁴

¹²¹ "Ze zeiden dat het heel goed ging met mijn dochter", *De Gelderlander*, 01-10-2018.

¹²² "Trudy Scheele werd gedwongen om haar zoon af te staan", *De Telegraaf*, 15-06-2020.

¹²³ Petra Vissers, 'Moeder roept Staat op matje na afstaan baby', *Reformatorisch Dagblad*, 10-09-2019; Petra Vissers, 'Moeder stelt Staat aansprakelijk voor afstaan baby', *Trouw*, 10-09-2019.

¹²⁴ Christel Don, 'Eén keer heb ik mijn baby vast mogen houden', *AD/Rotterdams Dagblad*, 30-01-2021.

3 'Afstandskinderen': thema's en golven in de berichtgeving

De eerste ervaringsverhalen van 'afstandskinderen' verschenen in 1985, naar aanleiding van het oprichten van praatgroepen voor 'adoptiekinderen' door de FIOM.¹²⁵ Ook het oprichten van de Stichting Moebius in 1998, waar 'adoptiekinderen' ervaringen konden uitwisselen,¹²⁶ leidde in de pers tot meer aandacht voor de verhalen van deze groep. Halverwege de jaren 2000 verschenen er in diverse regionale en landelijke kranten een aantal ervaringsverhalen naar aanleiding van het al eerder genoemde regeerakkoord van 2007. Het kabinet speelde daarin met de gedachte om adoptiemogelijkheden te verruimen, als alternatief voor abortus.

Ook verschenen er in de regionale en landelijke kranten een aantal artikelen naar aanleiding van boekpublicaties van 'afstandskinderen'. De publicatie van *Ik ben haar kind. De pijn bij een geslaagde adoptie* van Femke van Trier-Klijnstra en Esther Noëlle van Trier (2010), *Zwartboek adoptie* van Eugénie Smits van Waesberghe (oprichter van de stichting Verleden in Zicht, over het verleden rondom binnenlandse afstand en adoptie en voor 'Nederlandse afstandskinderen en geadopteerden'¹²⁷) waren belangrijk in dezen. Smits van Waesberghe baseerde haar boek op eigen onderzoek naar de geschiedenis van afstand en adoptie in Nederland. Ook de autobiografische romans *Het verwenste kind* van Babet Bruns (2016) en *Zo stroom ik van je over* van Eke Mannink (2018) speelde een rol in de recente stroom artikelen. De meeste artikelen verschenen naar aanleiding van het onderzoek dat het WODC in 2019 uitzette (zie kader) in 2019 en 2020.

In de ervaring van de 'afstandskinderen' zijn de volgende thema's leidend volgens de berichtgeving: het gebrek aan openheid over de adoptie, het gevoel er niet bij te horen, een moeilijke jeugd en/of een moeilijke verhouding met de adoptiefouders. Ook hier komt de grote invloed van de afstand en de adoptie op het latere persoonlijke leven aan de orde, net als de zoektocht naar en/of het contact met de biologische moeder/ouders. De 'afstandskinderen' die aan het woord komen zijn doorgaans in de periode 1964-1970 afgestaan. De meesten van hen werden geadopteerd. Slechts één of twee 'kinderen' hebben een jeugd in een pleegezin/pleegzorg gehad.

Twee derde van de verhalen zijn afkomstig van vrouwen, ongeveer één derde van mannen. Hun moeders waren even vaak minder- als meerderjarig (d.w.z. onder en boven de 21 jaar), maar in ongeveer de helft van de verhalen wordt de leeftijd van de moeder helemaal niet genoemd. In deze persoonlijke verhalen in de pers zijn mensen van kleur sterk in de minderheid. In recente jaren wordt de afwezigheid van verhalen van 'afstandskinderen' van kleur door henzelf geagendeerd.

¹²⁵Hanneke Peters, 'Veel gehoord probleem bij eerste praatgroep adoptiekinderen: Speurtocht naar echte ouders', *De Telegraaf*, 26-08-1985.

¹²⁶Reportage over adoptiekinderen', *De Gelderlander*, 28-02-1998.

¹²⁷Dit is een aanduiding die wordt gebruikt door Verleden in Zicht zelf; zie de omschrijving van hun besloten Facebookgroep: <https://www.facebook.com/groups/387267332512491> (geraadpleegd 31-03-2022).

In de gehele onderzoeksperiode verschenen ervaringen van 35 unieke 'afstandskinderen' in de krant. Hun verhalen vertonen sterke overeenkomsten, maar ook wordt duidelijk dat het een diverse groep is. Hieronder worden de belangrijkste terugkerende thema's uit de verhalen besproken.

3.1. Spreken en zwijgen over afstand en geadopteerd zijn

In de krantenberichten geven diverse geadopteerde 'afstandskinderen' aan dat ze van meet af aan wisten dat zij geadopteerd waren. Dit gold bijvoorbeeld voor Gabriël (in de tweede helft van de jaren zestig geboren) vertelde onlangs aan *De Gelderlander*¹²⁸ :

*'Al heel jong wist ik dat ik geadopteerd was. Mijn adoptieouders hebben daar nooit een geheim van gemaakt.'*¹²⁹

Ook Ankie (begin jaren zeventig geboren), Lotje en Esther van Trier (beiden eind jaren zeventig geboren) wisten van jongs af aan dat zij geadopteerd waren.¹³⁰ Hannah en haar tweelingzus wisten dat zij geadopteerd waren, maar moesten het geheim houden, aldus de zusjes in de *Leeuwarder Courant*:

'De meisjes groeiden op in een liefdevol gezin in Brabant en wisten vanaf hun 6de dat hun adoptieouders niet hun biologische vader en moeder waren. "Dat is ons verteld. Maar dat mochten we niet delen met onze omgeving. Het voelde als een geheim, en we respecteerden dit uit dank voor hun zorgen. Zo hoorde en voelde dat in die tijd"'.¹³¹

Andere 'afstandskinderen' vertellen dat zij zich goed kunnen herinneren wanneer zij voor het eerst over de adoptie hoorden. Herbert (in de eerste helft van de jaren zeventig geboren) liet in *Volkskrant Magazine* weten dat het destijds betrekkelijk weinig invloed op hem had:

*'Ik was een jaar of 8. Maar ik kan me er weinig van herinneren. Het deed me als kind blijkbaar niet veel. Ik wist het wel, want als ik ruzie had met mijn zus, die ook geadopteerd was, riep ik in mijn boosheid: je bent tóch niet mijn zus.'*¹³²

Hij verbond, anno 2007, zijn reactie aan zijn goede jeugd:

'Ze [zijn adoptiefouders] hebben goed voor me gezorgd. Ik had een prima jeugd. Het deed me niet veel dat ik geadopteerd was. Ik ben toch niet anders dan andere kinderen, dacht ik. Ik hield van voetballen en muziek maken. Ik kon goed leren. Er waren altijd dieren om me heen: honden, vogels, vissen en zelfs twee pony's. Niks te klagen'.¹³³

¹²⁸De ervaringsverhalen van geadopteerden bevatten over de periode rondom de afstand en de adoptie doorgaans weinig feitelijke informatie. Uit de artikelen komt vaak niet naar voren precies wanneer een kind werd geadopteerd, of hoeveel tijd er tussen de geboorte, de afstand en de adoptie zat. Om de verhalen in de historische context in te bedden, hebben we ervoor gekozen om een tijdsaanduiding van de geboorte te geven. Op basis van wat we in de verhalen van de afstandsmoeders en in het archiefonderzoek hebben gezien, konden kinderen direct na de geboorte bij de moeder worden 'weggehaald', maar konden zij ook enige of zelfs lange tijd na de geboorte van de moeder gescheiden worden.

¹²⁹Paul Bolwerk, 'Een dierbare vreemde, mijn zoon', *De Gelderlander*, 09-03-2020.

¹³⁰Aukje Mulder, "'Adoptie werkt ook in volwassen leven door'", *Leeuwarder Courant*, 04-03-2003; 'Reportage over adoptiekinderen', *De Gelderlander*, 28-02-1998; Michiel Bakker, 'Weggedaan door moeder', *Reformatorisch Dagblad*, 25-05-2010.

¹³¹Eric Reijnen Rutten, 'Waar is mijn vader, wie is mijn vader?', *De Gelderlander*, 17-07-2020.

¹³²Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', *Volkskrant Magazine*, 21-04-2007.

¹³³Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', *Volkskrant Magazine*, 21-04-2007.

Andere geadopteerde 'afstandskinderen' reageerden heftiger op het nieuws. Wilko (geboren in 1968) hoorde op 10-jarige leeftijd van zijn ouders dat hij geadopteerd was: 'Dat kwam als een schok. Ik had dat niet zien aankomen', vertelde hij in de PZC (Provinciaalse Zeeuwse Courant) in 2019 – vijftig jaar later.¹³⁴

Uit de persoonlijke ervaringen in de pers blijkt dat er ook veel gezinnen waren, waar er niet of nauwelijks over de adoptie werd gesproken. Liesbeth (begin jaren zestig geboren) vertelde in de Telegraaf in 2007 dat haar ouders er nooit met haar over spraken:

*'Op school, in de buurt, overal wist iedereen dat ik geadopteerd was. Behalve ik. De burens zagen ineens een kind zonder dat de moeder ooit zwanger was geweest. Zij hadden het erover aan tafel, kleine potjes hebben grote oren. Mijn adoptieouders hielden later vol dat ze het me wel hadden verteld, zoals het ook wettelijk verplicht is het adoptiekind daarvan in kennis te stellen. Maar ik kon het me niet herinneren.'*¹³⁵

Ook de geciteerde Herbert vertelde dat er thuis nooit over gepraat werd:

*'Ze [zijn adoptief moeder] hoopte misschien dat problemen zouden verdwijnen als je erover zweeg. Zo ging ze ook om met het feit dat ik was geadopteerd. Het is me op een gegeven moment meegedeeld, maar daarna is er dertig jaar lang over gezwegen.'*¹³⁶

Het zwijgen over afstand en adoptie een negatieve invloed op het zelfbeeld hebben. Zo vertelde Eke Mannink in Trouw in 2019 (in de tweede helft van de jaren zestig geboren):

*'En praten over onze adoptie deden we niet. Juist het gewone, ouderwetse, goedbedoelde "doe maar gewoon" en "dat is nou eenmaal zo" dat zij zo sterk op ons overdroegen, leidde tot een gevoel van waardeloosheid.'*¹³⁷

Enkele 'afstandskinderen' gaan in hun verhalen in de pers in op het belang van de naam die zij bij de geboorte van hun biologische moeder ontvingen. Zo vertelt Wilko (in 1968 geboren) dat zijn adoptieouders zijn naam in Wilko veranderden: 'Dat gebeurde uiteraard met de beste bedoelingen, maar dat ben ik niet. Ik ben alleen zo genoemd'.¹³⁸ Eke Mannink, die door haar adoptieouders Erika was genoemd, besloot toen ze 41 jaar oud was dat ze haar eigen naam weer terug wilde:

*'Als ik iemand een hand gaf en me voorstelde als "Erika", voelde ik niks. Maar als ik "Eke" zei, voelde ik dat ik het was. Dan viel ik echt samen met mijn naam. [...] Ik wilde Eke zijn in mijn paspoort. Ik moest tot op de bodem rechtzetten wie ik nou eigenlijk was. Mijn ware zelf terugkrijgen.'*¹³⁹

3.1.1. Gevoelens over afstand en ontmoeting met biologische moeder

De meeste geadopteerden kregen met de informatie over het geadopteerd zijn ook iets over de afstand te horen. Enkele van hen benadrukten in de krant dat zij hun biologische moeder de beslissing om

¹³⁴Wendy de Jong, 'Wilko en Gemma durven nu open te zijn over hun adoptie: "Er niet over praten brengt alleen verliezers"', PZC.nl, 27-12-2019.

¹³⁵'Adoptie', De Telegraaf, 10-03-2007.

¹³⁶Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', Volkskrant Magazine, 21-04-2007.

¹³⁷"Ik ben een weggeefkind". Over de gevolgen van een adoptie', Trouw, 15-03-2019.

¹³⁸Wendy de Jong, 'Wilko en Gemma durven nu open te zijn over hun adoptie: "Er niet over praten brengt alleen verliezers"', PZC.nl, 27-12-2019.

¹³⁹Coen Verbraak, 'Ik moest mijn ware zelf terugkrijgen', NRC Handelsblad, 06-04-2019.

afstand te doen niet kwalijk namen. Liesbeth (begin zestig geboren) zei in de *Telegraaf*: 'Ik heb haar nooit verweten dat ze me heeft afgestaan'.¹⁴⁰ En Gabriël (in 1967 geboren) vertelde aan *De Gelderlander*:

'Ik heb haar nooit kwalijk genomen dat ze mij ter adoptie heeft afgestaan. Liever dit dan de breinaald. Ik ben blij dat ik leef, en met wat ik nu heb. Natuurlijk heb ik me weleens afgevraagd hoe zou het leven zijn als ik bij Ellen was opgegroeid, maar dat heeft geen zin. Ik weet dat als zij de keus had gehad, ze me nooit had afgestaan'.¹⁴¹

Andere geadopteerde 'afstandskinderen' waren kritischer in de pers over de beslissing van hun moeder. In de ervaring van deze nakomelingen is dit een vaak een bewuste beslissing van de eerste moeder geweest. Geadopteerde en journalist Stephan schreef een fel stuk in de *Volkskrant* als reactie op de film *In alle stilte* (1997) van Karin Junger. Hij schrijft dat de film, over het leven van afstandsmoeder Will van Sebille, in zekere zin een 'modelgeval' behandelde,

'want de moeder was wel heel erg jong en hulpeloos geweest en had daarna ook de vereiste dosis wroeging doorgemaakt'.¹⁴²

Met zijn eigen verhaal zat het in zijn woorden uit 1998 heel anders:

'Maar nu het volgende; een Nederlandse vrouw van 32, met baan en flat in Londen, raakt onbedoeld zwanger en staat het kind af; 28 jaar later stemt ze zuinigjes toe in een ontmoeting, die op verzoek van het kind wordt gearrangeerd. Bij die gelegenheid plengt zij geen Spoorloos-achtige tranen, maar volstaat ze met wantrouwen, een hysterische huilbui en de vraag: "Wil je geld van mij? Daar kan ik niet aan beginnen"'.¹⁴³

Stephan schreef hierop: 'Wat moet je in zo'n geval? Kom op jongen, zet je erover heen, zeg ik uitsluitend tegen mezelf'.¹⁴⁴ Ook de toon in de rest van het stuk was woedend, vol van heftige emotie om het gebeurde.

Herbert (in de eerste helft van de jaren zeventig geboren) vertelde in 2007 geen begrip te hebben voor zijn biologische moeder. Bij de ontmoeting met zijn biologische moeder kreeg hij te horen:

'Hoe haar moeder weigerde haar te bezoeken zolang ze zwanger was. Hoe ze 32 jaar over mij moest zwijgen. Pas toen haar moeder overleed, durfde ze het aan haar omgeving te vertellen. Maar ze was 22 jaar. In Nederland ben je op je 18de volwassen [destijds 21]. Tijdens een van onze ontmoetingen heb ik gezegd dat ze tegenover mij haar eigen verantwoordelijkheid moest erkennen. Ze kwam weliswaar uit een streng katholiek gezin, maar ze had een baantje en eigen woonruimte. Ze had voor mij kunnen kiezen. Maar ze zag het als iets dat haar allemaal is overkomen'.¹⁴⁵

Ankie (begin jaren zeventig geboren) toonde na de ontmoeting met haar biologische ouders juist wel begrip en was blij met het latere contact vertelde ze aan de *Leeuwarder Courant*:

¹⁴⁰ 'Adoptie', *De Telegraaf*, 10-03-2007.

¹⁴¹ Paul Bolwerk, 'Een dierbare vreemde, mijn zoon', *De Gelderlander*, 09-03-2020.

¹⁴² Stephan Sanders, 'Ervaring & deskundige', *Volkskrant*, 18-04-1998.

¹⁴³ Stephan Sanders, 'Ervaring & deskundige', *Volkskrant*, 18-04-1998.

¹⁴⁴ Stephan Sanders, 'Ervaring & deskundige', *Volkskrant*, 18-04-1998.

¹⁴⁵ Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', *Volkskrant Magazine*, 21-04-2007.

'We vonden het fijn om elkaar te zien en hebben nu regelmatig contact. Wel was het voor mij schokkend om te ontdekken dat ze inmiddels getrouwd waren en na mij nog drie kinderen hadden gekregen. Je denkt dan toch: waarom was er voor mij geen plaats? Maar ze hebben me de omstandigheden van toen uitgelegd en daar heb ik vrede mee. Mijn moeder had in haar situatie geen andere keuze dan mij af te staan'.¹⁴⁶

Gemma (in 1961 geboren) verweet haar moeder de beslissing niet, maar wel het feit dat ze er niet over praatte:

'ik denk dat er meer leed ontstaat door er niet over te praten, dan door de feiten an sich. Ik neem mijn moeder niet kwalijk dat ik ben afgestaan, maar wel hoe zij er mee is omgegaan. Toen ze drie jaar geleden overleed, wisten sommige vriendinnen met wie ze 45 jaar bevriend was, nog steeds niet van mijn bestaan af'.¹⁴⁷

3.1.2. Kritiek op handelen van instanties rond afstand en adoptie

In diverse krantenberichten uitten de 'kinderen' kritiek op instanties die waren betrokken bij de fase tussen afstand en adoptie in. In hun ervaring is bijvoorbeeld de plaatsing in een pleeggezin niet altijd goed gegaan. Jessica (in de tweede helft van de jaren zestig geboren), bijvoorbeeld groeide op in een gewelddadig pleeggezin. Ze vertelde aan Petra Vissers in het *Reformatorisch Dagblad* dat ze in rapporten over zichzelf terug heeft kunnen lezen dat de Kinderbescherming op de hoogte was 'dat veel niet in de haak was in het gezin', maar haar toch in dat gezin had geplaatst.¹⁴⁸ Ook de kinderrechter was niet gelukkig met de keuze voor dit gezin: in 1974 schreef hij dit aan de Kinderbescherming, maar stelde dat hij 'na ruim zeven jaar "niet anders kan" dan de voogdij over te dragen aan het echtpaar uit Kampen'.¹⁴⁹ Hierover zei ze in 2019: 'Niemand heeft mij gezien. Niemand heeft zich afgevraagd hoe het met dat kleine meisje was'.¹⁵⁰ Ook vertelde Jessica dat de plaatsing bij haar pleegouders niet goed was voorbereid:

'In december 1966 melden zij [haar pleegmoeder] en haar man zich bij de Kinderbescherming en volgens haar staat er op een dag "plompverloren" iemand voor de deur met een kindje en is die plaatsing niet voorbereid'.¹⁵¹ Ook kreeg zij geen voogd toegewezen.¹⁵²

In een artikel in *Trouw* liet geadopteerde Hans weten dat hij vijf dagen voordat zijn moeder hem zou komen ophalen uit kindertehuis Aldegonde in Amersfoort, alsnog door 'de Kinderbescherming' in een pleeggezin werd geplaatst. Journalist Petra Vissers schrijft:

'Ze [de biologische moeder] heeft een afspraak met de Raad voor de Kinderbescherming Utrecht: eenmaal getrouwd mag ze haar kind ophalen. Over een paar dagen is de bruiloft. Ze gaat trouwen en haar aanstaande heeft Hans op 11 februari erkend. Het kind is voor de wet zijn zoon, samen zullen ze hem mee naar huis nemen. Het loopt anders. Hans is al naar een pleeggezin, krijgt Gertha te horen aan de deur van Aldegonde'.¹⁵³

¹⁴⁶Aukje Mulder, 'Adoptie werkt ook in volwassen leven door', *Leeuwarder Courant*, 04-03-2003.

¹⁴⁷Wendy de Jong, 'Wilko en Gemma durven nu open te zijn over hun adoptie: "Er niet over praten brengt alleen verliezers"', *PZC.nl*, 27-12-2019.

¹⁴⁸Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af of het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁴⁹Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af of het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁵⁰Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af of het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁵¹Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af of het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁵²Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af of het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁵³Petra Vissers, 'Hoe Hans van Rijssel zijn moeder kwijtraakte (en vlak voor haar dood weer terugvond)', *Trouw*, 10-06-2020.

In documenten over zichzelf zag Hans de volgorde van de gebeurtenissen terug. Waarom dit is gebeurd, kan hij op basis van de documenten, niet reconstrueren. Het dossier van 'de Kinderbescherming' is 'vernietigd', en 'ook dat van Huize Aldegonde is er niet meer'.¹⁵⁴

Gebrekkige toegang tot dossiers

In andere ervaringen waar de pers lucht aan gaf, is er kritiek op het gebrek aan informatie over de afkomst van de 'afstandskinderen'. Verschillende mensen gaven aan op zoek te zijn geweest naar meer informatie over zichzelf. Eva (in de jaren vijftig geboren) gaf in een artikel in 1985 in de *Volkskrant* aan dat ze wilde weten waar ze vandaan kwam. Ze had haar dossier opgezocht bij de Raad voor de Kinderbescherming. Dat werd haar voorgelezen door een medewerker, waardoor ze niet kon controleren wat er werd weggelaten.¹⁵⁵

Renée (in 1964 geboren) vertelde in 1992 aan *NRC Handelsblad* dat de Raad voor de Kinderbescherming volhield dat haar dossier was vernietigd, terwijl dit niet het geval was. Zij had haar dossier bij de Raad voor de Kinderbescherming in Utrecht opgevraagd, maar mocht het vanwege de privacywetgeving zonder toestemming van haar moeder niet inzien. Toen haar biologische moeder het dossier later opvroeg, kreeg zij te horen dat het inmiddels was vernietigd. Uiteindelijk kwam het met hulp van het Ministerie van Justitie toch boven water.¹⁵⁶

Jessica (in de tweede helft van de jaren zestig geboren) ontdekte dat haar dossier tegenstrijdige informatie bevatte over het jaar waarin zij de achternaam van haar pleegouders kreeg. De papieren over de adoptie ontbraken in haar dossier.¹⁵⁷ Natascha (in de eerste helft van de jaren zestig geboren) was als 'afstandskind' op zoek naar informatie over haar eigen verleden, maar kreeg, zo schreef *NRC* in 2021, geen inzage in haar dossier:

*'Als ze eind jaren negentig aanklopt bij Stichting Fiom, de Federatie van Instellingen voor Ongehuwde Moeders, zeggen ze niets van haar te hebben. [Natascha:] "Terwijl ik het met mijn eigen ogen heb gezien. Het lag op schoot bij een maatschappelijk werkster, een joekel van een dossier. Ze wilde het niet geven. Ik bleef aandringen: wie waren mijn pleegouders? Vertel me ten minste hoe die mensen heten". Uiteindelijk geeft de Fiom-medewerkster haar een naam. Met die aanwijzing zoekt Natascha verder.'*¹⁵⁸

Eugénie Smits van Waesberghe (in de tweede helft van de jaren zestig geboren) liet bij monde van het *Nederlands Dagblad* in 2008 weten dat bekend was:

*'dat haar biologische moeder haar wilde ophalen bij Moederheil, maar bij het tehuis ten onrechte te horen kreeg dat het meisje al geadopteerd was. Decennia later bleek dat ze op dat moment nog in het huis was en er een jaar heeft gezeten.'*¹⁵⁹

¹⁵⁴ Petra Vissers, 'Hoe Hans van Rijssel zijn moeder kwijtraakte (en vlak voor haar dood weer terugvond)', *Trouw*, 10-06-2020.

¹⁵⁵ Maria Hendriks, 'Weggedaan, plaats vergaan', *de Volkskrant*, 16-11-1985.

¹⁵⁶ Nen Ketting, 'Speurtocht naar "echte" ouders is vaak moeizaam', *NRC Handelsblad*, 07-08-1992.

¹⁵⁷ Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af hoe het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁵⁸ Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

¹⁵⁹ Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af hoe het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

In hetzelfde artikel stond de ervaring van een tweeling die na de geboorte uit elkaar is gehaald en bij twee verschillende adoptiegezinnen is geplaatst. Op 17-jarige leeftijd kwamen Erik en Peter (in de jaren zestig geboren) van elkaars bestaan af te weten. De adoptiegezinnen wisten dat ze een jongetje van een tweeling hadden gekregen volgens het artikel,

*'maar besloten, mede op advies van de Raad voor de Kinderbescherming, dat geheim te houden. De visie dat het voor de ontwikkeling van een eigen identiteit beter was voor een tweeling om los van elkaar op te groeien.'*¹⁶⁰

De tweeling levert in het krantenbericht kritiek op de Kinderbescherming:

*'De broers verwijten hun ouders niet dat ze "het geheim" niet eerder hebben onthuld. Evenmin koesteren zij wrok jegens hun biologische ouders. Wel plaatsen ze grote vraagtekens bij het beleid van de Raad voor de Kinderbescherming destijds.'*¹⁶¹

3.2. Een jeugd in een adoptiegezin

Meerdere geadopteerde 'afstandskinderen' vertellen in de pers dat zij in hun jeugd het gevoel hebben gehad dat ze nergens bij hoorden, of dat ze niet pasten bij het adoptiegezin. Ankie (begin jaren zeventig geboren) vertelde in 2003:

*'Zelf hoor ik nergens echt bij. Niet bij mijn adoptie ouders en niet bij mijn biologische ouders. Ik zweef er tussen in.'*¹⁶²

Babet Bruns (in de tweede helft van de jaren zestig geboren) benoemde het gevoel veertien jaar later in de *Stentor* zo: *'In het gezin had ik niets van mezelf. Ik ken geen eigen vlees en bloed.'*¹⁶³ Ook Eva (in de tweede helft van de jaren vijftig geboren) heeft zich volgens de journalist van *De Volkskrant* altijd gevoeld alsof ze niet bij hun adoptieouders hoorde.¹⁶⁴ Gabriël (in de tweede helft van de jaren zestig geboren) noemde zichzelf een 'koekoeksjong' ook al hadden zijn adoptiefouders hem 'met warmte en liefde omringd'.¹⁶⁵ Hij vertelde in het artikel uit 2020:

*'Ik miste de vanzelfsprekendheid. Ik leek qua uiterlijk in niets op mijn broer en ook niet op mijn ouders. En waar mijn broer aanleg had voor techniek en bouwen, wat hij deelde met mijn vader, ontwikkelde ik interesse voor kunst en ontwerpen, boeken. Dat vond niet altijd weerklank.'*¹⁶⁶

In de ervaring van de 'afstandskinderen' klopte er iets niet. Eke Mannink (in 1968 geboren) noemde het in *Trouw* in 2019 een:

¹⁶⁰ Marscha van Noesel, 'Steun Pijnlijk: Tweeling groeide gescheiden op. "Altijd bij elkaar"', *Nederlands Dagblad*, 23-04-2008.

¹⁶¹ Marscha van Noesel, 'Steun Pijnlijk: Tweeling groeide gescheiden op. "Altijd bij elkaar"', *Nederlands Dagblad*, 23-04-2008.

¹⁶² Aukje Mulder, "'Adoptie werkt ook in volwassen leven door'", *Leeuwarder Courant*, 04-03-2003.

¹⁶³ Marion Groenewoud, "'Ik ken geen eigen vlees en bloed'", *De Stentor*, 05-10-2017.

¹⁶⁴ Maria Hendriks, 'Weggedaan, plaats vergaan', *Volkskrant*, 16-11-1985.

¹⁶⁵ Paul Bolwerk, 'Een dierbare vreemde, mijn zoon', *De Gelderlander*, 09-03-2020.

¹⁶⁶ Paul Bolwerk, 'Een dierbare vreemde, mijn zoon', *De Gelderlander*, 09-03-2020.

'Feit dat wij, zowel Robert [haar geadopteerde broer] als ik, ons "anders" voelden dan onze ouders. Het klopte niet, het paste niet. Het is niet zo dat onze ouders tirannen waren. Integendeel. Ze waren lief, wilden het goed doen. Maar ze waren zo anders dan ik, dan wij, blijktbaar'.¹⁶⁷

Het gevoel niet bij het adoptiegezin te passen kon leiden tot spanningen. Liesbeth (begin jaren zestig geboren) blikte in 2007 als veertiger terug:

'Ik heb wel altijd het gevoel gehad dat er iets niet klopte. Met mijn ouders, vooral met mijn moeder, boterde het niet. Artistieke mensen, ze hadden verwachtingen van hun kinderen, maar helaas had ik hun genen niet'.¹⁶⁸

3.2.1. Geweld in sommige adoptiegezinnen

Verschillende geadopteerde 'afstandskinderen' kregen een moeilijke jeugd, en soms kregen ze zelfs met geweld te maken. Zij gingen in de krantenberichten vooral in op de moeilijke relatie met de adoptiemoeder. Jessica (in 1965 geboren) groeide op in een 'gewelddadig en dysfunctioneel gezin', met een pleegmoeder die diverse malen werd opgenomen voor depressies, migraine en rugklachten.¹⁶⁹ Door haar pleegmoeder werd ze 'geslagen, onder koude douches gezet en tegen verwarmingsbuizen gedrukt, waardoor ze verbrandde', zo vertelde ze in 2019.¹⁷⁰ Naast fysiek geweld was er in het adoptiegezin van Jessica g ook sprake van geestelijke mishandeling. Over het moment dat Jessica voor het eerst hoorde dat ze geadopteerd was vertelt ze:

'Uiteindelijk ging mijn pleegmoeder aan tafel zitten, waar zo'n ouderwetse draaitelefoon op stond, en deed alsof ze met het tehuis belde. Ze liet me geloven dat ik terug moest. Ik ben zo geïndoctrineerd geweest met het idee dat alles altijd mijn schuld was. Ik was een kind uit het kindertehuis, er moest wel iets mis zijn met mij'.¹⁷¹

Jessica had zo'n moeite met haar adoptiegezin dat ze na haar scheiding de achternaam van haar biologische moeder weer ging dragen:

'Na mijn scheiding kreeg ik die naam [de achternaam van haar adoptiefouders] weer terug. Ik werd er misselijk van. Echt fysiek'.¹⁷²

De *Telegraaf* meldde dat Liesbeth (begin jaren zestig geboren) 'recalcitrant' werd toen ze erachter kwam dat ze geadopteerd was. Dit leidde tot conflicten met haar moeder:

'Met mijn moeder werd het letterlijk vechten, tot aan elkaar in het gezicht spugen toe. Ik spijbelde, werd van school afgetrapt. En op mijn zestiende kwam ik in de crisisopvang terecht'.¹⁷³

Bij Babet Bruns was er in het adoptiegezin sprake van geestelijk en lichamelijk geweld:

¹⁶⁷ "Ik ben een weggeefkind". Over de gevolgen van een adoptie, *Trouw*, 15-03-2019.

¹⁶⁸ 'Adoptie', *De Telegraaf*, 10-03-2007.

¹⁶⁹ Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af oer het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁷⁰ Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af oer het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁷¹ Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af oer het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁷² Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af oer het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

¹⁷³ 'Adoptie', *De Telegraaf*, 10-03-2007.

'Mijn moeder was zwaar teleurgesteld in mij. Ik beantwoordde niet aan haar verwachtingen. Zij riep dat ik kronkels in het hoofd had. En beet me steeds toe: we hadden nooit aan jou moeten beginnen! Later besef je dat ze een psychische stoornis had'.¹⁷⁴

Herbert (in de eerste helft van de jaren zeventig geboren) gaf aan dat hij een 'prima jeugd' heeft gehad, maar stelde ook dat het:

'geen liefdevolle jeugd was. Er zat weinig warmte bij. Knuffelen was er niet bij. Of elkaar eens omhelzen. Maar dat is niet zo vreemd. Mijn adoptiefmoeder komt uit een kil gezin. Als je zelf geen liefde hebt gekregen, kun het moeilijk aan een ander doorgeven'.¹⁷⁵

3.3. Invloed op het latere leven: psychische klachten en de zoektocht naar roots

Meerdere artikelen gaan in op de geestelijke klachten en de minderwaardigheidsgevoelens waar geadopteerde 'afstandskinderen' last van kregen.¹⁷⁶ Nicky (in de eerste helft van de jaren zeventig geboren) vertelde in 1998 over een sterk gevoeld gebrek aan erkenning en verlatingsangst die samenhangen met het meemaken van afstand en adoptie:

'Erkenning voelen is een moeilijk gevoel. Dat was vroeger al. Als ik een complimentje kreeg, wist ik niet hoe ik daarmee om moest gaan. Dan kreeg ik een rood [...] Je durft moeilijk relaties aan. Of je gaat er juist naar op zoek. Om zo erkenning te verwerven. [...] Erkenning is voor mij: er onvoorwaardelijk mogen zijn. Ik dacht altijd dat ik anders was. En ik had altijd het gevoel dat ik er op aangekeken werd, dat ik een adoptiekind was'.¹⁷⁷

Over het effect van de adoptie zei Liliane Waanders, voorzitter van de Vereniging Aangaande Adoptiedriehoek Nederland (VAAN) in 2007 tegen Trouw :

'Het heeft op mij het effect gehad van een soort elementaire onveiligheid. Ik moet altijd bewijzen dat ik goed genoeg ben, dat ik het waard ben om van te houden. Dat komt voort uit het idee: ooit was ik niet goed genoeg'.¹⁷⁸

Herbert (in 1973 geboren) verwoordde het in Volkskrant Magazine in hetzelfde jaar zo:

'Mijn biologische moeder koos voor zichzelf. Blijkbaar was ik niet zo belangrijk. Dát is het gevoel dat ik eraan heb overgehouden. En een lage dunk van mezelf. Altijd bang dat ik niet goed genoeg ben. Dat ze me weer in de steek zullen laten'.¹⁷⁹

Bij Herbert werkte zijn verleden door in de opvoeding van zijn dochter:

'Ik ben telkens bang dat het straks weer over is. Daarom durf ik niet te investeren, zelfs niet in de relatie met mijn dochter'.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Marion Groenewoud, "Ik ken geen eigen vlees en bloed", De Stentor, 05-10-2017.

¹⁷⁵ Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', Volkskrant Magazine, 21-04-2007.

¹⁷⁶ Lilian Dapaah, "Ik ben gewoon uitgegumd", Metro, 06-02-2020.

¹⁷⁷ 'Reportage over adoptiekinderen', De Gelderlander, 28-02-1998.

¹⁷⁸ Iris Pronk, "Een kind blijft altijd bestaan", Trouw, 05-03-2007.

¹⁷⁹ Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', Volkskrant Magazine, 21-04-2007.

¹⁸⁰ Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', Volkskrant Magazine, 21-04-2007.

Om 'grip' op de situatie te krijgen, werd hij een 'autoritaire vader' [...] *Dat ik een afstandskind ben, blijf ik mijn hele leven met me meedragen*'.¹⁸¹

In het leven van afstandskinderen die geweld meemaakten in hun adoptiegezin speelt dit volgens de berichtgeving nog meer. Over de langdurige impact van de mishandeling in haar jeugd in het adoptiegezin zei Babet Bruns in de *Stentor*:

'Je bent een appel met een rotte plek. Kindermishandeling houdt niet op wanneer je het ouderlijk huis verlaat. Die vlek is niet weg te poetsen. Je moet ermee aan de slag. Jaren heb ik hier over gedaan'.¹⁸²

Eke Mannink vertelde dat ze, mogelijk vanwege het pijnlijke verleden, het contact met haar geadopteerde broer verloor,

'misschien inderdaad omdat herinneringen ophalen te pijnlijk zou zijn? We hebben daar nooit over gepraat'.¹⁸³

Pijnlijke herinneringen worden in de ervaring van 'afstandskinderen' niet graag opgehaald *'Het waren andere tijden, moet Eugénie Smits van Waesberghe (56) vaak over haar geboorte horen*'.¹⁸⁴ En daar moet zij het volgens de auteur van het artikel met de veelzeggende kop *'Alsof het een pijntje in de speeltuin is',* mee doen.

3.3.1. De zoektocht naar de biologische ouders

'Afstandskinderen vertelden in de krant dat zij niet alleen op zoek waren naar hun biologische moeder. Ook de vader bleek belangrijk. Wilko (in 1968 geboren) vertelde anno 2019 dat hij al bijna twintig jaar op zoek is naar zijn biologische vader, omdat hij wil weten wie hij is:

'Het is een open einde. Ik wil mij aan iemand kunnen spiegelen, zowel innerlijk als uiterlijk. De grote vraag blijft: Wie ben ik? Het is alsof de hele wereld het antwoord op die vraag kent, behalve ik'.¹⁸⁵

En Vicky (in 1969 geboren) vertelde zeven jaar eerder:

'ik wil weten waar ik vandaan kom. Ik streef geen diepe relatie na, als het klikt dan klikt het. Maar ik ken nu alleen maar verhalen over hem van anderen. Ik wil me graag een eigen mening over hem kunnen vormen en het plaatje compleet krijgen'.¹⁸⁶

Christel zou *'hem zó graag vinden en een complete beeld van mijn roots krijgen*'.¹⁸⁷

181 Margreet Vermeulen, 'Voor altijd een wegwerpkind', *Volkscrant Magazine*, 21-04-2007.

182 Marion Groenewoud, "'Ik ken geen eigen vlees en bloed'", *De Stentor*, 05-10-2017.

183 "'Ik ben een weggeefkind'. Over de gevolgen van een adoptie', *Trouw*, 15-03-2019.

184 Abel Bormans, 'Alsof het een pijntje in de speeltuin is', *3Volkscrant*, 01-10-2021.

185 Wendy de Jong, 'Wilko en Gemma durven nu open te zijn over hun adoptie: "Er niet over praten brengt alleen verliezers"', *PZC.nl*, 27-12-2019.

186 'Eddy vertrok met de noorderzon', *AD*, 09-06-2012.

187 Eric Reijnen Rutten, 'Waar is mijn vader, wie is mijn vader?', *De Gelderlander*, 17-07-2020.

In andere krantenartikelen staat de zoektocht in dienst van meer informatie over erfelijke kenmerken. Zo zocht Liesbeth (begin jaren zestig geboren) contact met haar moeder om een mogelijke verklaring voor haar 'onverklaarbare buikpijn' te vinden.¹⁸⁸

Als de zoektocht naar contact door de biologische moeder wordt verbroken of afgewezen, hebben ervaren de 'afstandskinderen' die aan het woord komen in de pers dat als pijnlijk. Voor Eke Mannink (in 1968 geboren) kwam dit als een 'mokerslag'.¹⁸⁹ Voor een anonieme geadopteerde in de *Telegraaf* was het een tweede afstand:

*'Direct na mijn geboorte ben ik door mijn natuurlijke moeder ter adoptie gegeven. Maar nu ik contact met haar heb gehad en het blijkt dat zij met mij niets te maken wilde hebben, voel ik mij pas echt afgestaan.'*¹⁹⁰

Anne-Marie (in de eerste helft van de jaren zestig geboren) kampt met verdriet, omdat haar biologische familie geen contact met haar wil: *'Het is een diepgeworteld verdriet dat me nog elke dag bezighoudt'*.

In andere gevallen had het contact een positieve uitwerking. Gemma (in de eerste helft van de jaren zestig geboren) vertelt:

*'Toen ik halverwege de twintig was, wilde ik ook weten wie mijn vader was. Ik heb hem meerdere keren ontmoet en vind het een prettig idee te weten dat ik uit liefde geboren ben. Dat heeft me geholpen om de adoptie een plekje te geven.'*¹⁹¹

In twee gevallen liep het contact tussen het 'afstandskind' en de biologische moeder stuk op het moment dat het 'afstandskind' in contact wilde komen met de biologische vader. Dit was bijvoorbeeld het geval voor Esther van Trier (eind jaren zeventig geboren), omdat haar vader destijds niet geïnformeerd was over haar geboorte.¹⁹²

Een paar geadopteerde 'afstandskinderen' vertelden in de pers geen behoefte te hebben aan contact met hun biologische familie. Lonneke (begin jaren zeventig geboren; haar eerste moeder was als een van de weinigen gehuwd bij afstand) had even contact met haar biologische moeder, maar het 'klikte niet'. *Ik kon niet begrijpen dat ze me had afgestaan'*.¹⁹³ Haar biologische vader wilde ze niet leren kennen:

*'Mijn adoptieouders zijn inmiddels tot mijn grote verdriet beiden overleden, maar ik zag hen en mijn adoptiebroer als mijn echte familie. Met mijn broer en fijne schoonzus ben ik nog steeds heel, heel hecht. Ik heb nooit de behoefte gehad mijn biologische vader te leren kennen. Mijn plek was in dat fantastische adoptiegezin waar ik gewoon heel gelukkig was.'*¹⁹⁴

Ook wilde ze niet in contact blijven met haar biologische zus:

188 'Adoptie', *De Telegraaf*, 10-03-2007.

189 Coen Verbraak, 'Ik moest mijn ware zelf terugkrijgen', *NRC Handelsblad*, 06-04-2019.

190 Hanneke Peters, 'Veel gehoord probleem bij eerste praatgroep adoptiekinderen: Speurtocht naar echte ouders', *De Telegraaf*, 26-08-1985.

191 Wendy de Jong, 'Wilko en Gemma durven nu open te zijn over hun adoptie: "Er niet over praten brengt alleen verliezers"', *PZC.nl*, 27-12-2019.

192 Michiel Bakker, 'Weggedaan door moeder', *Reformatorisch Dagblad*, 25-05-2010.

193 Nancy Ubert, 'Moet ik zus toelaten in mijn leven?', *Noordhollands Dagblad*, 08-02-2020.

194 Nancy Ubert, 'Moet ik zus toelaten in mijn leven?', *Noordhollands Dagblad*, 08-02-2020.

'Ik ben ontzettend bang dat ik niet meer van haar afkom als ik haar eenmaal een keer heb ontmoet. Zo'n type lijkt ze wel'.¹⁹⁵

Babet Bruns (eind jaren zestig geboren), die tijdens haar jeugd kampte met lichamelijke en geestelijke mishandeling door haar adoptiemoeder, vertelt dat zij na één ontmoeting met haar biologische moeder het contact verbrak: *'Aan één problematische moeder had ik al genoeg'.¹⁹⁶*

In meerdere verhalen van de geadopteerde 'afstandskinderen' komt naar voren dat hun adoptieouders het moeilijk vonden dat hun adoptiekind contact ging zoeken met de biologische ouders. Zo vertelde Nicky (in 1972 geboren) in een reportage over 'adoptiekinderen' dat haar adoptiemoeder het 'heel bedreigend' vond dat zij brieven aan haar biologische moeder ging schrijven: *'Logisch, omdat we een slechte relatie hadden'.¹⁹⁷* Eke Mannink (in 1968 geboren) liet thuis één keer vallen dat ze op zoek wilde naar haar biologische moeder, maar haar adoptieouders vonden dat geen goed idee: *'Het zou maar oude wonden openrijten voor mijn moeder'.¹⁹⁸* Lotje (eind jaren zeventig geboren) schreef haar adoptiemoeder als 13-jarige:

'Nu ik van jou Pauline [haar biologische moeder] mag ontmoeten, maakt het me zo gelukkig dat er iets tussen ons wegvalt. Zodat ik echt van je kan houden'.¹⁹⁹

Bij Gabriel (in de tweede helft van de jaren zestig geboren) speelde dat niet, toch gaf ook woorden aan de ervaren ambivalentie. Hij stelde dat hij een prima relatie had met zijn adoptieouders, maar dat er ook sprake was van verdriet:

'Het is mooi dat ik zo liefdevol ontvangen ben in dit gezin, maar die dankbaarheid gaat hand in hand met verdriet. Want dat ik hier ben opgevangen, is omdat ik ben afgestaan'.²⁰⁰

3.4. Het enige 'afstandskind' van kleur?

In een recent artikel in *NRC* (2021) werd de afwezigheid van mensen van kleur in de berichtgeving en verhalen over afstand en adoptie aangekaart. Dit stuk beschrijft de ervaringen van 'afstandskind' Natascha (geboren in de eerste helft van de jaren zestig; van Surinaams-Antilliaanse afkomst) op de 'startconferentie' van het WODC-onderzoek, in september 2019. Naar aanleiding van de ervaring van Natascha schreef Anne Martijn van der Kaade in *NRC*:

'Als ze beter om zich heen kijkt, valt haar op dat het nogal een witte bedoening is. Ze ziet twee vrouwen met een Indisch uiterlijk, maar niemand die op haar lijkt'. [Natascha:] 'Er hing een bepaald sfeertje. Vooraan zaten vrouwen die elkaar goed leken te kennen. Ze kwamen uit Brabant, uit het katholieke tehuis Moederheil, ze waren de hele tijd aan het woord'.²⁰¹

¹⁹⁵ Nancy Ubert, 'Moet ik zus toelaten in mijn leven?', *Noordhollands Dagblad*, 08-02-2020.

¹⁹⁶ Marion Groenewoud, 'Ik ken geen eigen vlees en bloed', *De Stentor*, 05-10-2017.

¹⁹⁷ 'Reportage over adoptiekinderen', *De Gelderlander*, 28-02-1998.

¹⁹⁸ "'Ik ben een weggeefkind'. Over de gevolgen van een adoptie', *Trouw*, 15-03-2019.

¹⁹⁹ 'Reportage over adoptiekinderen', *De Gelderlander*, 28-02-1998.

²⁰⁰ 'Dierbare vreemde', *Dagblad van het Noorden*, 24-12-2020.

²⁰¹ Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

De journalist gaat verder:

*'Hoe langer ze luistert [naar de ervaringen van de aanwezigen op de startconferentie] hoe meer ze zich begint af te vragen of er in de zaal mensen zijn die zich in háár verhaal herkennen: mensen of families uit Suriname of de Antillen, die niet door de kerk, maar door instanties onder druk werden gezet hun kinderen af te staan. Die moeten er toch zijn?'*²⁰²

Er zijn wel meer mensen van kleur in de geschiedenis van afstand en adoptie in Nederland, maar in de berichtgeving komen ze nauwelijks aan het woord. Natascha en Jessica (geboren in de tweede helft van de jaren zestig), zijn de uitzonderingen die de regel bevestigen. Jessica – volgens de maatschappelijk werkster destijds een "donker kindje" heeft van haar moeder begrepen dat 'Haar vader wortels in Indonesië had'..²⁰³

De vader van 'afstandskind' Natascha was

*'een 22-jarige Surinamer die in Delft studeert, haar moeder is voor een opleiding verpleegkunde vanuit Curaçao naar Nederland gekomen en kort op elkaar drie keer zwanger geraakt.'*²⁰⁴

Natascha kwam terecht in een 'pleeggezin in Schiedam', en ging op haar derde bij haar biologische ouders in Suriname wonen.²⁰⁵ Tot haar eenentwintigste woonde ze in Suriname, maar in de woorden van de journalist werd het nooit "'haar" land'; Natascha zegt: 'Ik kon niet wennen. Er klopte iets niet'.²⁰⁶ Over het pleeggezin waar zij in terecht kwam schrijft Natascha (geboren in de eerste helft van de jaren zestig):

*'Zij [Natascha's pleegmoeder] en haar man waren lid van de Arbeiders Gemeenschap en gaven gehoor aan de oproep om kindjes uit de bushbush een beter leven te geven. In hun ogen waren we een product van het zondige en losbandige gedrag van onze biologische moeder. Ze hebben ons dankbaarheid en schaamte ingeprint.'*²⁰⁷

De kranten melden zowel in verband met Jessica als met Natascha dat dat mogelijke pleegouders huidskleur lieten meetellen bij het in huis nemen van 'afstandskinderen'. Sommigen wilden geen kind met een niet-witte huidskleur, en anderen namen juist kinderen wel op omdat zij 'kindjes uit de bushbush' een 'beter leven' wilden geven. In de ervaring van de 'afstandskinderen' van kleur zijn beide motivaties pijnlijk zo laten de krantenartikelen zien.

²⁰² Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

²⁰³ Petra Vissers, 'Niemand vroeg zich af oer het met dat meisje was', *Reformatorisch Dagblad*, 27-12-2019.

²⁰⁴ Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

²⁰⁵ Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

²⁰⁶ Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

²⁰⁷ Anne-Martijn van der Kaaden, 'Natascha twijfelt al 57 jaar over wat er in haar jeugd is gebeurd', *NRC Handelsblad*, 27-09-2021.

4 Ervaringsverhalen van afstandsvaders, adoptieouders (in spe) en een grootmoeder

4.1. Afstandsvaders in de jaren zeventig over het hoofd gezien

In 1992 verschenen twee artikelen waarin Tom van Breukelen (minderjarig bij afstand; kind geboren ca. 1970) werd geïnterviewd, naar aanleiding van zijn boek *Ik besta niet. De gevoelens van een afstandsvader* (1992). Van Breukelen was 19 toen zijn 19-jarige vriendin begin jaren zestig zwanger raakte. Hij wilde niet met haar trouwen, en vijf maanden na de bevalling maakte hij het uit. Het kind werd geadopteerd.

In het krantenartikel gaat Van Breukelen onder meer in op de manier waarop gender een rol speelde in zijn ervaringen. Zo vertelt hij dat er voor zijn vriendin nazorg beschikbaar was, maar voor hem niet:

'Karin kreeg destijds brieven over nazorg en gesprekken met psychologen maar ik werd nergens voor uitgenodigd'.²⁰⁸

Hij vertelde dat de afstandsvader in zijn ervaring vooral over het hoofd wordt gezien. Omdat hij met lotgenoten over zijn ervaringen wilde praten, stuurde hij alle zeventien FIOM bureaus een brief:

'Van de helft kreeg hij geen reactie en volgens de overige bureaus weten deze mannen meestal niet dat ze een kind hebben verwekt'.²⁰⁹

Van Breukelen vond dit een *'flauwekul-theorie'*.²¹⁰ Ook stond zijn naam niet in de papieren over de geboorte en de adoptie, waardoor hij volgens de Raad voor de Kinderbescherming voor de wet niet bestond.²¹¹ Van Breukelen beschrijft dat het afstand doen een zeer grote emotionele impact op hem had. Net zoals bij veel afstandsmoeders kwam dit pas later tot uiting: acht jaar na de afstand *'knalde het eruit'* tijdens een groepstherapie sessie die hij voor zijn studie moest ondergaan.²¹² Volgens hem had het afstand doen op veel afstandsvaders geen grote uitwerking. Hij zegt hierover: *'We [mannen/afstandsvaders] vrijen zonder na te denken. We doen gewoon afstand of het niets is'*.²¹³ En in zijn boek schrijft hij volgens het artikel hierover: *'Waar zijn die andere mannen? Voelen jullie niks? Macho-cultuur. Daar wil ik niet bij horen'*.²¹⁴ Van Breukelen wilde wel voelen en stilstaan bij de emotionele impact van afstand doen. Hij vertelde ook dat mensen in zijn omgeving niet echt begrepen wat voor impact het op hem had:

208 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

209 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

210 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

211 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992; Marie-Thérèse Roosendaal, 'Wachten op een dochter die misschien NOOIT komt', *De Telegraaf*, 07-11-1992.

212 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

213 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

214 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

'Ik heb het later aan iedereen verteld [dat hij afstand heeft gedaan van zijn kind] en echt veroordeeld ben ik niet. Maar slechts weinigen snappen dat ik er emotioneel zo van ondersteboven ben'.²¹⁵

Bij Van Breukelen speelde ook het mislukte contact zoeken met zijn kind een rol in zijn verhaal. Toen de adoptieouders het contact met hem afwezen, werd hij 'obsessief'. Volgens het artikel in *Trouw* schreef hij zijn frustraties van zich af en liet hij het daarna rusten,²¹⁶ maar volgens het artikel in *De Telegraaf* blijft het :

'Voor Tom [...] een schrijnend gemis. Hij wacht. Op z'n dochter. Die, zoals hij beseft, misschien nooit komt'.²¹⁷

Hij vindt het erg *'dat zelfs de groenteboer haar beter kent dan ik'.²¹⁸*

In 2001 verscheen in *Trouw* het verhaal van afstandsvader Richard (meerderjarig bij afstand), wiens kind eind jaren zeventig werd geboren. Het kind werd geadopteerd. De aanleiding voor het artikel is de veronderstelling dat veel afstandsvaders niet van het bestaan van hun kind afweten – zoals een FIOM-medewerkster in het artikel bevestigde – maar dat sommigen naar hun kind op zoek gaan, zoals Richard dat deed.

Richard gaat in op de rol die de ouders van zijn vriendin speelden bij de afstand. Hij vertelt dat hij er pas achter kwam dat zijn vriendin, Danny (minderjarig en ongehuwd), in verwachting was toen zij al zes maanden zwanger was. Danny mocht het kind niet houden van haar ouders, en haar ouders verboden het contact tussen hem en zijn vriendin. Richard zocht ook geen contact meer met haar: *'Als ik contact zou zoeken, zou haar vader haar helemaal alle hoeken van de kamer laten zien'.²¹⁹* Ook vertelt hij dat zijn vriendin het kind naar hem wilde vernoemen, maar dat haar ouders kozen voor een andere naam.

Richard heeft lange tijd niet over zijn ervaringen gesproken: *'Thuis waren we geen pratens. En zoiets bespreek je ook niet snel met vrienden'.²²⁰* Maar de zwijgzaamheid eiste zijn tol: *'Ik was een vrolijke jongen, maar die eigenschap ben ik toen een beetje kwijtgeraakt'.²²¹* Pas jaren later, nadat hij contact had gezocht met de FIOM om zijn zoon op te zoeken, vertelde hij het aan zijn vrouw.

Ook vertelde Richard in het krantenartikel over onjuistheden in de dossiers. Zo bevatte het adoptie-dossier volgens hem:

'de versie van de ouders van Danny, met flink wat onwaarheden. Danny zou bijvoorbeeld Tim [het kind] direct na de geboorte niet hebben willen zien. En ze zou geweigerd hebben hem een naam te geven. Dingen die we graag wilden rechtzetten'.²²²

215 Marie-Thérèse Roosendaal, 'Wachten op een dochter die misschien NOOIT komt', *De Telegraaf*, 07-11-1992.

216 Esther Bootsma, 'Van Breukelen: Afstandsvaders bestaan niet, toen niet en nu nog niet', *Trouw*, 27-10-1992.

217 Marie-Thérèse Roosendaal, 'Wachten op een dochter die misschien NOOIT komt', *De Telegraaf*, 07-11-1992.

218 Marie-Thérèse Roosendaal, 'Wachten op een dochter die misschien NOOIT komt', *De Telegraaf*, 07-11-1992.

219 Edwin Kreulen, 'Je moet geen vader willen zijn', *Trouw*, 16-06-2001.

220 Edwin Kreulen, 'Je moet geen vader willen zijn', *Trouw*, 16-06-2001.

221 Edwin Kreulen, 'Je moet geen vader willen zijn', *Trouw*, 16-06-2001.

222 Edwin Kreulen, 'Je moet geen vader willen zijn', *Trouw*, 16-06-2001.

Hoewel er weinig ervaringsverhalen van afstandsvaders in de kranten voorkomen zijn er wel opvallende overeenkomsten: beide afstandsvaders werden over het hoofd gezien (door ouders en/of instanties destijds) en kregen ook later geen verbinding met het kind. Het thema van schande van ongehuwd ouderschap speelde bij deze afstandsvaders geen rol. Dat is heel anders in de ervaringen van afstandsmoeders die er enorm op werden aangekeken dat ze ongehuwd zwanger waren geworden. Daarnaast vertonen de ervaringen van de vaders enkele overeenkomsten met die van de afstandsmoeders: het zwijgen over de eigen ervaringen, de rol van de ouders van de afstandsmoeder, de emotionele impact van de afstand, het zoeken van contact met het kind, en onjuistheden in de dossiers. Hoewel deze elementen niet in elk van beide verhalen voorkomen, zijn het aspecten die ook in de verhalen van de afstandsmoeders aan bod komen.

4.2. Ervaringen van pleeg- en adoptieouders

In de krantenberichten troffen wij onder andere een verhaal uit 1964 van een aspirant-adoptieouderpaar. Ze vertelden dat ze het kind van een ongehuwde moeder hadden willen adopteren. Het kind, Ellen, was drie jaar bij hen in huis geweest, maar werd toen teruggegeven aan de biologische moeder (meerderjarig (27) en ongehuwd bij de afstand). Volgens de aspirant adoptief vader had de afstandsmoeder, die hij omschrijft als *'labiel, simpel'* het kind gebaard in een tehuis voor ongehuwde moeders en heeft zij *'nooit meer naar het kind omgekeken'*.²²³ Dat veranderde na drie jaar, volgens meneer omdat *'de grootmoeder van Ellen wroeging [had] gekregen'*.²²⁴ Meneer vertelde dat Ellen tot juni 1962 onder toezicht stond (OTS) en dat daarna over de adoptie zou worden beslist, *'maar in die tijd hebben wij ons nooit zorgen gemaakt dat het niet goed zou komen'*.²²⁵ De kinderrechter had het echtpaar gezegd dat het beter was als de moeder af en toe contact zou hebben met het kind. Het contact begon met dat de moeder elke zes weken langskwam. Volgens het echtpaar had zij geen interesse in het kind: *'zij gaf niet eens een kusje'*.²²⁶ Ook de gezinsvoogdes van het kind zei *'dat de moeder net deed of het kind een vreemde voor haar was'*.²²⁷

Volgens het artikel werd de eerstemoeder *'niet zo lang geleden'* bij de kinderrechter geroepen, die haar vroeg of ze afstand wilde doen van het kind. Toen zei zij volgens het artikel: *'zegt u het maar, meneer de rechter'*.²²⁸ In juni 1962 werd de OTS met twee jaar verlengd. Het echtpaar dacht dat de adoptie er in 1964 wel doorheen zou komen. De rechter, de medewerkers van de kinderbescherming met wie zij in contact waren en een medewerker van kinderbeschermingsorganisatie Pro Juventute zeiden dat ook steeds tegen hen, maar toen heeft de moeder het kind opgeëist. Na een openbare zitting in Zutphen verwees de rechter het kind naar de biologische moeder terug. Een week voor het verschijnen van het artikel kreeg het echtpaar bezoek van een maatschappelijk werkster van de FIOM die dit besluit aan hen kwam vertellen. Zij wilde het kind meteen meenemen, maar dat wilde het echtpaar niet, en ze hebben haar nog een paar dagen gehouden. Na een paar dagen kwam de maatschappelijk werkster het kind ophalen. Het echtpaar vertelde het meisje dat ze uit logeren ging. Meneer (aspirant adoptief vader) vertelde dat het waarschijnlijk was dat de grootmoeder het kind zou opvoeden.

De journalist had overduidelijk veel sympathie voor het echtpaar: er wordt vermeld dat ze een mooie tuin hebben, dat er kinderspeelgoed in de tuin ligt, en dat er in de buurt *'hier en daar'* kinderen speelden.²²⁹ Aan het eind van het artikel komt de aspirant adoptief vader aan het woord:

223 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

224 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

225 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

226 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

227 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

228 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

229 Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964

De wet is zo bar en eenzijdig [...] De eigenlijke moeder kan zich bijna alles permitteren en nog kan zij het kind opeisen. Alleen bij ernstige verwaarlozing, zegt de wet, kan het de moeder worden ontnomen. Alsof dat het enige is dat voor een kind belangrijk is, niet te worden verwaarloosd! Hoe Ellen zich voelt, waar Ellen zich gelukkig voelt – niet belangrijk. Drie jaar hebben ze ons in de waan gelaten dat wij een dochter hadden, en pats! daar gaat zij. Ook dat is niet belangrijk. Of het kind verteert van heimwee, of het ongelukkig wordt door een gebrek aan ouderliefde, ik zeg: LIEFDE – niet belangrijk. Als dat kind maar bij de eigenlijke moeder is en niet honderd procent wordt verwaarloosd – verder vindt de wet niets belangrijk, niets.²³⁰

Verder komt er in de kranten een anonieme adoptieouder in een ingezonden brief in 1994 aan het woord. Naar aanleiding van een stuk over buitenlandse adoptie, schrijft deze adoptieouder dat ook Nederlandse adoptiekinderen kunnen 'mislukken'.²³¹ De schrijver van de ingezonden brief heeft zelf vier adoptiekinderen, 'van wie er een is "mislukt"'.²³² Dit kind heeft geen contact meer met de adoptieouders. De adoptieouder vertelt:

*'Ze heeft normen en waarden leren kennen en dat zou nooit zijn gebeurd als ze was blijven zwerven. Ook al is ons het niet in dank afgenomen, we houden van ons kind, waar het ook mag zijn'.*²³³

Het wordt niet duidelijk in de brief of het hier om 'afstandskinderen' gaat.

4.3. De grootmoeder met spijt over sturing naar afstand

De zoektocht leverde één artikel met een ervaringsverhaal van een moeder van een afstandsmoeder, uit 1988. De aanleiding voor het verschijnen van het artikel was het feit dat deze 'grootmoeder' (van een 'afstandskind' dat eind jaren zestig was geboren) van plan was om een praatgroep voor lotgenoten op te richten. Het artikel vermeldt dat deze mevrouw eind jaren zestig, bij haar dochter van zestien erop aandrong om haar kind af te staan; 'Nu, twintig jaar later, heeft mevrouw daar nog steeds spijt van'.²³⁴ Destijds zag mevrouw het niet voor zich dat haar dochter en haar vriend, van wie ze zwanger was geraakt, zouden trouwen. Ook wilden de ouders van de jongen het stel niet in huis nemen. Mevrouw wilde dat haar dochter haar opleiding kon afmaken en durfde haar man niet voor te stellen dat zij voor het kind zouden zorgen. Ze denkt nu dat ze haar dochter behoorlijk onder druk heeft gezet. Mevrouw vertelde dat haar dochter drie maanden de tijd kreeg om op haar beslissing terug te komen:

*'Als mijn dochter had gezegd dat ze de baby wilde halen, was ik meteen meegegaan. Maar ze zei niets. Het onderwerp was onbespreekbaar geworden'.*²³⁵

Vijf jaar later trouwde de dochter met haar vriend, en het is sindsdien nooit meer goed gekomen tussen haar en haar dochter. Tot slot vermeldt mevrouw dat grootvaders ook welkom zijn in de praatgroep, maar dat zij de ervaring heeft dat zij minder bereid zijn om te praten. Hierover zegt ze: 'Waarschijnlijk voelen grootmoeders zich verantwoordelijker'.²³⁶

²³⁰ Gerth van Zanten, 'En nu is Ellen weg!', *De Telegraaf*, 18-07-1964.

²³¹ 'Adoptie', *De Volkskrant*, 21-02-1994.

²³² 'Adoptie', *De Volkskrant*, 21-02-1994.

²³³ 'Adoptie', *De Volkskrant*, 21-02-1994.

²³⁴ Jolan Douwes, 'Alsof ik mijn eigen kind heb weggegeven', *Trouw*, 13-04-1988.

²³⁵ Jolan Douwes, 'Alsof ik mijn eigen kind heb weggegeven', *Trouw*, 13-04-1988.

²³⁶ Jolan Douwes, 'Alsof ik mijn eigen kind heb weggegeven', *Trouw*, 13-04-1988.

5 Nonnen en professionals kijken terug op de jaren zestig

Tot slot zijn wij in kranten uit recente jaren enkele artikelen tegengekomen met de ervaringen van nonnen die betrokken waren bij de ongehuwde moederzorg in de tehuizen. In artikelen uit 2019, 2020 en 2021 deden onder meer drie nonnen van de Paula Stichting in Oosterbeek, en een non en een kinderverzorgster uit Moederheil in de krant hun verhaal. De non van Moederheil werkte begin jaren zestig in dat tehuis, en de overige vertellers waren in de tweede helft van de jaren zestig in deze tehuizen voor ongehuwde moeders werkzaam.

De journalisten zetten in deze artikelen de ervaringen van de nonnen (geen drang en dwang tot afstand) tegenover die van de afstandsmoeders (gedwongen tot afstand). Een zuster van de Paula Stichting vertelt met betrekking tot de keuze van de vrouwen om wel of geen afstand te doen:

'Vaak wisten meisjes nog niet wat ze zouden doen als ze bij ons kwamen. Ze bespraken de mogelijkheden en onmogelijkheden met een psycholoog of maatschappelijk werker. Niemand werd bij ons gedwongen om het kind af te staan. Maar hun persoonlijke omstandigheden dwongen een meisje daar soms wel toe'.²³⁷

Een andere zuster van hetzelfde tehuis stelt dat de nonnen van dat tehuis geen rol speelden in het uitoefenen van dwang, en wijst de ouders van de vrouwen aan als verantwoordelijken:

'In verhalen over afstand krijgen zusters vaak de schuld, zegt [de] zuster. "Maar wij hadden in feite niets te maken met de keuze tot afstand. Maar ja, iemand moet het gedaan hebben. Je geeft je vader en moeder niet zo snel de schuld".²³⁸

De eerdere zuster vult aan: *'Ongehuwd moederschap was vaak een traumatische ervaring, ook zonder ons. Ik las ergens dat wij werden omschreven als "kil en zakelijk". Nou, dat vond ik meer van toepassing op sommige families die hun dochter de deur wezen'.²³⁹*

De voormalig medewerkster van de Paula Stichting wijst in de krant ook naar de tijdsgeschiedenis, en naar de grote diversiteit aan verhalen:

'Iedereen maakt fouten, wij ook. Door de ogen van de huidige tijd zijn er dingen toen niet goed gegaan. Maar wij probeerden om in die tijd, met die context, hulp te bieden aan mensen die hulp nodig hadden. Wij hebben dat gedaan naar onze beste mogelijkheden. Veel meisjes kwamen uit een crisissituatie thuis. Ik vind het niet zoveel

²³⁷ Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

²³⁸ Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

²³⁹ Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

zin hebben om nu nog een schuldige aan te wijzen. Het was per situatie verschillend waarom een meisje afstand deed'.²⁴⁰

De nonnen vertellen hun eigen versie van de bevallingspraktijken in de Paula Stichting. In een krantenartikel uit 2019 worden de ervaringen van afstandsmoeder Trudy Scheele-Gertsen in de Paula Stichting aangehaald:

*'Vrouwen werden volgens haar [Scheele-Gertsen] met een washandje, doek of laken geblinddoekt tijdens de bevalling zodat ze hun baby niet konden zien'.*²⁴¹

De derde zusterreageert: *'Pfoh! Ik heb nooit gezien dat een vrouw werd geblinddoekt. Nee hoor, dat is bij mijn weten nooit gebeurd'.*²⁴²

Met betrekking tot het idee dat de nonnen extra hard zouden praten tijdens een bevalling zegt dezelfde zuster: *'Helemaal niet. De vroedvrouw was heel rustig tegen de moeders. Ze zei alleen: "Nu even doorpersen"'*.²⁴³

In een artikel uit 2020 vertelt afstandsmoeder Ellen over haar bevalling, in de Paula Stichting, waarbij ze een washandje voor haar ogen kreeg, *'zodat ze hem niet zag. "Ik geloof dat ik dat zelf wilde. Ik wilde niet kijken. Dan raakte ik verknocht"'*.²⁴⁴ Een zuster van de Paula Stichting reageert op het verhaal van Ellen en andere afstandsmoeders die over *'dat washandje'* hebben verteld:

*'De professionals [sic!] vonden het beter als een afstandsmoeder het kind niet zag. Er lagen washandjes in de buurt om transpiratievocht weg te vegen. Maar moeders mochten bij ons zelf beslissen'.*²⁴⁵

Een kinderverzorgster die in de tweede helft van de jaren zestig in de kinderafdeling van Moederheil werkte zegt niet op de hoogte te zijn geweest van de situatie waarin de moeders daar verkeerden: *'Het klinkt raar, maar ik heb me nooit gerealiseerd wat daar eigenlijk gebeurde'.*²⁴⁶ Zij vertelt dat ze in de twee jaar dat ze in Moederheil werkte,

*'nooit één moeder [heeft] gezien die er was bevallen [...] Destijds stond je daar helemaal niet bij stil [dat er daar ook vrouwen daar bevielen]. Je was bezig met de kinderen die je bij je op zaal kwamen en die je zo goed mogelijk verzorgde voordat de adoptieouders het kind kwamen halen. Niemand vroeg zich af of die jonge moeders hun kind wel wilden afstaan. Er werd ook niet over gesproken, het gebeurde gewoon. Je dacht goed te doen'.*²⁴⁷

240 Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

241 Noor de Kort, 'Adoptie, daar bemoeiden wij ons niet mee', NRC Handelsblad, 28-12-2019.

242 Noor de Kort, 'Adoptie, daar bemoeiden wij ons niet mee', NRC Handelsblad, 28-12-2019.

243 Noor de Kort, 'Adoptie, daar bemoeiden wij ons niet mee', NRC Handelsblad, 28-12-2019.

244 Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

245 Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

246 Peter Ullénbroeck, 'Babs werkte in Moederheil, waar bevallen moeders hun kindje moesten afstaan: "Heb me nooit gerealiseerd wat daar gebeurde"', BN De Stem.nl, 26-02-2021.

247 Peter Ullénbroeck, 'Babs werkte in Moederheil, waar bevallen moeders hun kindje moesten afstaan: "Heb me nooit gerealiseerd wat daar gebeurde"', BN De Stem.nl, 26-02-2021.

De anderezuster van de Paula Stichting vertelt dat ze het 'echt mooi' vond om bij de bevallingen aanwezig te zijn:

'Tijdens de bevalling was [ze] er "als morele steun" voor de vrouwen. [...] "Ik hield ze vast als ze erge weeën hadden", zegt zuster Virginie. "Soms knepen of beten ze in mijn arm"'.²⁴⁸

Dezelfde zuster geeft aan zich niet met het lot van de kinderen na de bevalling te hebben bemoeid:

'Nadat een vrouw was bevallen, maakte zuster Virginie het kind schoon en kleepte het aan, vertelt zij. "Daarna gaf ik het aan de vroedvrouw, en dan was mijn plicht gedaan. Dan ging ik weer weg". Wat er daarna met de kinderen gebeurde, weet ze niet'.²⁴⁹

De nonnen in de krantenartikelen betichtten eerder de professionals dan zichzelf van hardvochtigheid jegens ongehuwde moeders in de jaren zestig.

²⁴⁸ Noor de Kort, 'Adoptie, daar bemoeiden wij ons niet mee', *NRC Handelsblad*, 28-12-2019.

²⁴⁹ Noor de Kort, 'Adoptie, daar bemoeiden wij ons niet mee', *NRC Handelsblad*, 28-12-2019.

6 Tot slot

In dit stuk is de berichtgeving in kranten over de persoonlijke ervaringen van afstandsmoeders, afstandsvaders, 'afstandskinderen' en (aspirant)adoptieouders besproken. De persoonlijke ervaringen van de afstandsmoeders hebben de overhand gehad in de berichtgeving over de geschiedenis van binnenlandse afstand en adoptie. Vanaf de jaren tachtig komen die aan bod. Daarnaast hebben de kinderen veel aandacht gehad. De 'afstandskinderen' die aan het woord kwamen, zijn geboren tussen 1964 en 1970. De afstandsmoeders spreken van ervaringen opgedaan tussen 1961-1973, met een duidelijke meerderheid van ervaringen in de tweede helft van de jaren zestig en begin jaren zeventig (1967-1970).

De kranten laten veel meer van de ervaringen en de emotionele beleving zien dan van de feitelijke processen die met afstand en adoptie gemoeid waren. De oprichters en bestuursleden van de Stichting Afstandsmoeders (1994-2009) en Stichting De Nederlandse Afstandsmoeder hebben een belangrijke rol gespeeld in het naar voren halen van de emotionele beleving. Zij hebben gewerkt aan ruimte voor hun ervaringen in de pers. Ook vormden de publicatie van egodocumenten van individuele afstandsmoeders (Will van Sebille, Renée de Bode-Grollée, Agnes Klitsie), initiatieven van de FIOM (praatgroepen, onderzoekspublicaties²⁵⁰) en (de aankondiging van) het WODC-onderzoek in 2019 aanleiding voor journalisten om ervaringsverhalen onder de aandacht te brengen.²⁵¹

Daarnaast heeft de rechtszaak die afstandsmoeder Trudy Scheele-Gertsen aanspande geleid tot de publicatie van een toenemend aantal ervaringsverhalen van afstandsmoeders in de kranten, alsmede initiatieven van (onderzoeks)journalisten, met name het onderzoek van *Trouw*-journalist Petra Visser en Omroep Gelderland en het werk van journalist Christel Don.²⁵² Ook losse gebeurtenissen, als documentaires en televisieprogramma's, hebben de aanleiding gevormd voor de berichtgeving over persoonlijke ervaringen in de pers.²⁵³

In verreweg de meeste krantenartikelen komt 'afstand doen' naar voren als een traumatische gebeurtenis die beslist niet de eigen keuze van de meestal onbedoeld en ongehuwd zwanger geraakte vrouwen was. In veel gevallen laten de journalisten de vrouwen aan het woord over de druk die zij hebben ervaren destijds, van instanties, het maatschappelijk werk en last but not least hun eigen ouders. Dit beeld is in lijn met het beeld dat op basis van interviews met afstandsmoeders in het verkennende onderzoek uit 2017 naar voren komt (Kok et al. 2017) In de media is er vooral aandacht voor ervaringen van drang of onvrijwillige afstand.

Voor afstandsmoeders en afstandskinderen had de gebeurtenis van afstand een grote invloed op het persoonlijke leven, vaak bleef de impact tot op de dag van vandaag. In dat kader: de wens om in contact te komen met, of de zoektocht naar, het afgestane kind, vormt een belangrijk thema in de berichtgeving

²⁵⁰Naast het rapport van Van Berkel en Kaptein (2004) vormde ook de publicatie van *Eigen bloed* (2011) van Astrid Werdmuller, hulpverlener bij het FIOM, waarin afstandsmoeders en een afstandsvader hun verhaal doen, aanleiding voor de publicatie van ervaringsverhalen van afstandsmoeders in de pers: Wilma De Cort, 'Eigen bloed', *De Stentor/Veluws Dagblad*, 03-11-2012.

²⁵¹Van wie het initiatief tot publicatie in de krant uitging, wordt niet altijd duidelijk uit de artikelen.

²⁵²Bij elkaar circa een kwart van de artikelen, heeft deze aanleiding.

²⁵³De uitzending 'Afstandsmoeders' van *Geestkracht 11* (Nederland 1, 1999), en het televisieprogramma *Waar is mijn kind?* (Talpa, 2021), over de zoektocht van afstandsmoeders naar hun kind.

in Nederlandse dagbladen, net als onwaarheden in het eigen dossier, of onrechtmatigheden in het proces rondom afstand en adoptie. In een zeer kleine minderheid van de verhalen verschijnt afstand doen als een keuze waar de betrokken vrouw op het moment zelf achterstond.²⁵⁴

Vanaf de jaren negentig is er, dankzij de *drive* van afstandsmoeders zelf om hun eigen verhaal in de openbaarheid te brengen, en de toenemende publieke belangstelling voor hun verhalen, in de pers steeds meer ruimte voor de ervaringen. De berichtgeving in de pers over de persoonlijke ervaringen wordt steeds gedetailleerder en uitgebreider. Ook worden de afstandsmoeders die aan het woord komen steeds mondiger en strijdbaarder. Ze komen via de pers steeds meer op voor hun rechten: een voorbeeld hiervan is de media aandacht die afstandsmoeder Trudy Scheele-Gertsen in samenwerking met Clara Wichmann Instituut voor de rechtszaak tegen de staat aanspande.

De persoonlijke ervaringen van 'afstandskinderen' verschenen vanaf 1985 in de pers. Onder anders naar aanleiding van het oprichten van praatgroepen door de FIOM en de oprichting van de Stichting Moebius in 1998. De 'afstandskinderen' die aan het woord kwamen in de kranten, zijn bijna allemaal geadopteerd. Ze hebben het over het zwijgen en spreken over adoptie en afstand in het adoptiegezin; over het gevoel afgedankt te zijn en/of niet bij het adoptiegezin te horen.

Sommigen hebben een moeilijke jeugd gehad, waarin conflicten met de ouders, geweld of afstandelijkheid een rol speelden. De kranten berichten regelmatig over de ervaren minderwaardigheidsgevoelens bij deze groep, de psychische problemen en hun moeite in de zoektocht naar hun biologische ouders. Vele geadopteerde afstandskinderen die in de krant hun verhaal vertellen zijn dertig, veertig, vijftig jaar na dato ambivalent over de start van hun leven. Ook als zij zijn opgegroeid in een prettig gezin, voelen zij verdriet over de afstand die hun moeder - onder dwang of uit noodzaak - heeft moeten doen. Vaak willen zij volgens de berichten in de krant meer weten over de eigen afkomst.

Gedurende de gehele onderzoeksperiode verschenen in de krantenberichten slechts twee ervaringen van afstandsvaders, en één van mensen die adoptieouder hadden willen worden van een afstandskind, maar wiens (tijdelijke) pleegkind door de rechter uiteindelijk weer aan de eerste moeder werd toegewezen. De vaders - van kinderen uit de jaren zeventig wisten van het bestaan van het kind af, maar werden genegeerd door instanties en ouders van het meisje. In hun latere leven stak de impact van de afstand de kop op. Ze hadden net als de afstandsmoeders moeite met hun eigen zwijgen, de dominantie van hun 'schoon'ouders, het gebrek aan contact met het kind en de fouten in de dossiers.

Afgaand op de twee verhalen van afstandsvaders, lijkt gender op verschillende manieren een rol te spelen in de ervaringen van de biologische ouders. Waar de afstandsmoeders in hun ervaringsverhalen vaak ingaan op de rol van schande en schaamte, is dit thema bij de afstandsvaders afwezig. Bij de afstandsvaders wordt juist benadrukt dat zij in het gebeurde over het hoofd werden gezien, óf door de ouders van het meisje, óf door de instanties.

Tot slot verschenen er in recente jaren een aantal persoonlijke ervaringen van nonnen en een kinderverzorgster in een tehuis voor ongehuwde moeders in de krant. Deze mensen waren allemaal werkzaam in de jaren zestig. De nonnen vertellen dat zij de ongehuwde moeders nooit dwongen om afstand te

²⁵⁴ Zie bijvoorbeeld: 'Eerste stap uit isolement voor "afstandsmoeders"', *NRC Handelsblad*, 30-10-1981.

doen. Het waren volgens hen veel eerder de ouders of de *'persoonlijke omstandigheden'*²⁵⁵ die de vrouwen soms tot afstand dwongen. De kinderverzorgster van de kraamkliniek van Moederheil en een non van de Paula Stichting geven aan dat zij zich, door de aard van hun taken – bij bevalling of verzorging van baby's niet nadachten over wat er vervolgens met moeder of kind gebeurde.

²⁵⁵Jenda Terpstra & Petra Vissers, 'Terug naar de nonnen van de Paula Stichting: 'Ook zonder ons was ongehuwd moederschap traumatisch', Trouw, 13-06-2020.

Literatuurlijst

Akker, P.A.M., van den (1974). *Alleenstaande zwangere vrouwen: een sociaal-psychologische benadering*. Tilburg: Katholieke Hogeschool, Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek.

Berkel, Dymphie van en Myriam Kaptein (2004), *Drie partijen, drie perspectieven. Longitudinaal onderzoek naar de effecten van zoekacties van Nederlands geadopteerden*. 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom.

Bode-Grollée, Renée de (2007), *Een gemiste kans*. Soesterberg: Uitgeverij Aspekt.

Boom, M. van der en Vermeij, L. Th. (1994). 'Voor de rechter: de Fiom, de afstandsmoeders en de afstammingskinderen'. *Vrouw en gezondheidszorg*, 3(6), 4-5.

Born, K. van den en Koren, Y. (2005). *Afstandsmoeders, tekst bij uitzending van geschiedenis programma Andere Tijden*, http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2004-2005/Afstandsmoeders~POMS_VPRO_215211~afstansmoeders~.html

Bos, P., Reysoo, F. en Werdmuller, A. (2011). 'In één klap moeder, en ook weer niet': onderzoek naar demografische en sociaal-economische kenmerken en motieven van vrouwen die tussen 1998-2007 in Nederland hun kind ter adoptie hebben afgestaan. Te raadplegen op <https://www.atria.nl/search/collectie/book/bekijk/105506>

Breukelen, Tom van (1992), *Ik besta niet. De gevoelens van een afstandsvader*. Bunnik: Uitgeverij Reinders

Brodzinsky, D.M. (1990). A stress and coping model of adoption adjustment. In D.M. Brodzinsky (Red.) en Schechter, M.D., *The psychology of adoption* (p. 3-24) Oxford: Oxford University Press.

Bruns, Babet M. Ch. (2016). *Het verwenste kind*. Leeuwarden: Elikser B.V. Uitgeverij.

Drayer, E., (1994). De afstandsmoeders zwijgen niet langer, *Vrij Nederland*, 55 (36).

Fiom (1984), *Moeders op afstand. Persoonlijke ervaringen van zeven moeders die afstand deden van hun kind. De achtergronden en motieven van hun beslissing en de dooerwerking daarvan in hun verdere leven, daarover vertellen zij*. 's Hertogenbosch: Fiom, Nederlandse vereniging van organisaties voor hulpverlening bij zwangerschap en alleenstaand ouderschap.

Giepmans, E. en Werdmuller, A. (2015, 10 september). Inbreng voor het rondetafelgesprek over afstandsmoeders [Brief aan Commissie voor Veiligheid en Justitie] Geraadpleegd op: https://fiom.nl/sites/default/files/files/Commentaar_Fiom_t_b_v__hoorzitting_rondetafelgesprek_Afstandsmoeders_d_d__10_september_2015.pdf

Hoksbergen, R. (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Tweede en herziene druk. Soesterberg: ASPEKT.

Junger, Karin. (1997). *In alle stilte*. Film, uitgezonden als aflevering van NCRV Dokument.

Kelly, G. (1999). Freeing for adoption: The Northern Ireland social care context. *Child Care in Practice*, 5, 243-250.

Leeuw, L. de en Sebille, W. van (1991). *Opgestaan is plaats vergaan. Een bericht van en over afstandsmoeders*. Amsterdam: An Dekker/Vita feministische Uitgeverij.

Klitsie, Agnes en Jeroen Hoogenboom (2008), *Tijd van onschuld: Een waargebeurde familiegeschiedenis*. Amsterdam: Uitgeverij Forum.

Kok, J., N. van den Boomen, J. Dane, Y. Hilevych, J. Hoedemaeckers, en E. Walhout (2017), *Beklemd in de scharnieren van de tijd. Beleid, praktijk en ervaringen van afstand ter adoptie door niet-gehuwde moeders in Nederland tussen 1956 en 1984*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Mannink, Eke (2018), *Zo stroom ik van je over*. Leeuwarden: Elikser B.V. Uitgeverij.

Renssen, A. van (2022), *Zij kwamen nooit voor niets. Ongehuwde-moederzorg en vrouwenopvang in de Paula Stichting, Hera en Moviera van 1966-2022*. Nijkerk: Nabij Producties.

Scheele-Gertsen, Trudy (2021). *Een kind krijg je voor het leven. Het persoonlijke en waargebeurde verhaal van een afstandsmoeder*. Amsterdam: De Boekerij.

Smits van Waesberghe, Eugénie (2020), *Zwartboek adoptie. Een schoot vol tranen: Over verzwegen adopties in de 20e eeuw in Nederland*. Blaricum: NAU Uitgeverij.

Stichting Verleden in Zicht. Facebookgroep. <https://www.facebook.com/groups/387267332512491> (geraadpleegd 31-03-2022).

Femke van Trier-Klijnstra en Esther Noëlle van Trier (2010), *Ik ben haar kind. De pijn bij een geslaagde adoptie*. Schiedam: Scriptum.

Waaldijk, M.L. (2012). 'Speaking on Behalf of Others: Dutch Social Workers and the Problem of Maternalist Condescension'. In M. van der Klein, R.J. Plant, N. Sanders & L.R. Weintrob (Eds.), *Maternalism Reconsidered. Motherhood, Welfare and Social Policy in the Twentieth Century* (pp. 82-98) (17 p.). New York, Oxford: Berghahn, Publishers.

Waaldijk, M.L. & van Mens-Verhulst, Janneke (2008). Erven van de VHV: conclusies. In Janneke van Mens-Verhulst & Berteke Waaldijk (Eds.), *Vrouwenhulpverlening in Nederland. Beweging in en rond de gezondheidszorg* (pp. 283-302) (20 p.). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Waaldijk, M.L. (2011). Grenzeloze bemoeizucht. Bevoogding en burgerschap in de contactzones van sociale zorg. In M Grever, I de Haan, D Hondius & S Legene (Eds.), *Grenzeloze gelijkheid. Historische vertogen over cultuurverschil* (pp. 200-216) (17 p.). Amsterdam: Bert Bakker, nav afscheid Siep Stuurman als HL EUR.

Waaldijk, B., Stel, J. van der en Laan, G. van der (Red, 1999). *Honderd jaar sociale arbeid. Portretten en praktijken uit de geschiedenis van het maatschappelijk werk*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Bijlage 1: Over methode bij het verzamelen van de krantenberichten

Methodologie

Met het mediaonderzoek willen wij nagaan wanneer de golven van de berichtgeving over afstandsmoeders, afstandsvaders, geadopteerden en adoptieouders waren, en wat er vanuit het perspectief van de verschillende betrokkenen werd verteld. Dit stuk brengt verslag uit van de berichtgeving in kranten in de periode 1945-2021.

In Delpher (1945-1994) en Lexis Nexis (1995-2021; nu Nexis Uni) is gezocht met de volgende trefwoorden:

- Afstandsmoeder*
- Afstandsvader*
- Afstandskind*
- Adoptiekind*
- Adoptieouder*+afstand

In Delpher is ook gezocht op het trefwoord adoptiekind*. Dit leverde 1729 resultaten op. Om het resultaat enigszins behapbaar te maken, en de resultaten niet te sturen door een combinatie van trefwoorden te gebruiken (zoals adoptiekind*+dossier; adoptiekind*+afkomst; adoptiekind*afstamming) zijn er enkele jaren geselecteerd, waaruit alle resultaten zijn bekeken, om in te schatten wat dit trefwoord aan ervaringsverhalen opleverde. Voor dit trefwoord is alles uit de periode 1945-1975 (246 resultaten) en piekjaren 1985 (112 resultaten) en 1994 (109 resultaten) bekeken. Piekjaar 1985 was het eerste jaar met meer dan 100 resultaten met dit trefwoord; 1994 is geselecteerd om ook een piekjaar uit de jaren negentig te bekijken. Omdat dit betrekkelijk weinig nieuwe resultaten opleverde (1 artikel dat via de overige trefwoorden niet werd gevonden: een ervaringsverhaal van pleegouders/beoogde adoptieouders, uit 1964) werd besloten om in Lexis Nexis alleen op afstandskind* te zoeken.

De trefwoorden afstand-kind* en afstandsbab* werden ook gebruikt om te zoeken in Delpher maar leverden geen nieuwe resultaten op. Daarom is besloten in Lexis Nexis alleen op afstandskind* te zoeken.

Adoptieouder* leverde in Delpher meer dan 1300 resultaten op en in Lexis Nexis 6786 resultaten. Om dit behapbaar te maken werd gezocht op adoptieouder*+afstand.

Andere trefwoordencombinaties leverden een aanzienlijke hoeveelheid zoekresultaten op (zoals, in Delpher: afstand+moeder 22169 resultaten; afstand+moeder+tehuis 518 resultaten; adoptie+moeder+tehuis 212 resultaten; afstand+kind+tehuis 1199 resultaten; afstand+kind*+gedaan+tehuis 292 resultaten; adoptie+kind+tehuis 362 resultaten; afstand+vader+tehuis 434 resultaten; afgestaan+kind+moeder 681 resultaten; adoptiefouder* 536 artikelen). Om de aanzienlijke hoeveelheid materiaal behapbaar te maken en te kunnen verwerken binnen de beschikbare tijd, is ervoor gekozen om het corpus tot de bovenstaande zoektermen te beperken. Als zoektermen zijn de gangbare aanduidingen voor de betrokkenen gebruikt.

Dit resulteerde in het volgende corpus:

- Afstandsmoeder* (69 resultaten in Delpher; 694 resultaten in Lexis Nexis).
- Afstandsvader* (5 resultaten in Delpher; 29 resultaten in Lexis Nexis).
- Afstandskind* (26 resultaten in Delpher; 53 resultaten in Lexis Nexis).
- Adoptiekind* (467 resultaten in Delpher, voor 1945-1975 en piekjaren 1985 en 1994; in Lexis Nexis niet op dit trefwoord gezocht).
- Adoptieouder*+afstand (113 resultaten in Delpher; 814 resultaten in Lexis Nexis)
- Totaal: 1803 resultaten.

Binnen dit corpus viel op dat er vooral naar aanleiding van persoonlijke ervaringen werd bericht over binnenlandse afstand en adoptie. Daarom hebben we een nadere relevante selectie van krantenartikelen gemaakt die passages met persoonlijke ervaringen bevat (korte en uitgebreidere passages). En hebben we de dubbelingen uit deze relevante selectie gehaald. Uiteindelijk kwamen we voor het onderzoek naar golven en thema's in de berichtgeving op berichtgeving over de ervaringen van 50 unieke moeders, 35 unieke kinderen, twee vaders, twee adoptieouders (in spe), één grootmoeder, een klein aantal nonnen van de Paula Stichting en een kinderverzorgster die in de jaren zestig in Moederheil werkte.

COLOFON

Opdrachtgever	WODC
Auteurs	Dr. S. Bultman Dr. M. van der Klein
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-190-8

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2022.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.